

T.C
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü

FELSEFE DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI

ANKARA-2009

T.C
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü

FELSEFE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINI GELİŞTİRME
ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU

KOORDİNASYON
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

AKADEMİK DANIŞMAN

Prof. Dr. Kenan GÜRSOY

Prof. Dr. Ersoy TAŞDEMİRCİ

Doç. Dr. Emel KOÇ

Yrd. Doç. Dr. Fulya BAYRAKTAR

KOMİSYON ÜYELERİ

Rahmi YAMAN (İlköğretim Müfettişi)

Atabey ÇAKICI (Konu Alanı Öğretmeni)

Şükrü KÖROĞLU (Konu Alanı Öğretmeni)

Abdullah ERGİ (Konu Alanı Öğretmeni)

Şemsettin KAYA (Konu Alanı Öğretmeni)

Elif ODABAŞI (Rehberlik ve Psikolojik Danışman)

Oktay GÖKÇEK (Program Geliştirme Uzmanı)

Günay DURUCAN (Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARI.....	1
2. GİRİŞ	2
3. PROGRAMIN VİZYONU.....	4
4. FELSEFE DERSİ PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI	4
5. PROGRAMIN YAKLAŞIMI	5
6. PROGRAMIN UYGULANMASINDA ÖĞRETMENDEN BEKLENEN ROLLER	6
7. PROGRAMIN UYGULANMASINA İLİŞKİN ESASLAR.....	7
8. PROGRAMIN YAPISI.....	8
9. FELSEFE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE HAZIRLANACAK KİTAPLARIN FORMA SAYILARI VE KİTAP BOYUTLARI.....	10
10. FELSEFE DERSİNİN ÜNİTELERİ VE AÇILIMLARI	10
11. FELSEFE DERSİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	11
12. PROGRAMDA KULLANILAN SEMBOLLER.....	22
13. KAZANIMLAR.....	23
14. AÇILIMLI ETKİNLİK ÖRNEKLERİ.....	36
15. KAYNAKÇA.....	83

1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARI

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

2. GİRİŞ

Felsefe, bilgiyi sevmektir. Felsefe merakla başlar. Felsefi düşünce ise sorgulamakla ortaya çıkar. “Ben”i, varlığı, evreni, olayları, olguları sorgulamak, bunlara “neden ve niçin” sorusunu sormak felsefi düşüncenin gelişmesi için zorunludur. Felsefe yolunda ilerlemek felsefi etkinlikle mümkündür. Felsefi etkinlik ise varlık üzerinde düşünmek, düşünceleri sistematize edebilmek, ayrıca “düşünmenin üzerinde düşünmek” çabalarının toplamıdır.

Felsefe merakla başlar. Felsefi düşünce ise sorgulamakla ortaya çıkar. “Ben”i, varlığı, evreni, olayları, olguları sorgulamak, bunlara “neden ve niçin” sorusunu sormak felsefi düşüncenin gelişmesi için zorunludur. Felsefe yolunda ilerlemek felsefi etkinlikle mümkündür. Felsefi etkinlik ise varlık üzerinde düşünmek, düşünceleri sistematize edebilmek, ayrıca “düşünmenin üzerinde düşünmek” çabalarının toplamıdır.

Felsefe eğitim-öğretiminden amaç; sorgulama yapabilen, tartışma kültürünü edinmiş, farklı fikirlere saygı duyan, felsefi bir bakış açısı kazanan ve bu bakış açısını hayata aktarabilen, felsefi tutum ve hoşgörü kazanmış bireyler yetiştirmektir.

Felsefe eğitiminden beklenen; insanın özgün, bağımsız ve mantıklı düşünme yeteneğini geliştirmektir. İnsanoğlu dışında hiçbir varlık kendi varlığı veya kendini kuşatan varlıklar karşısında merak ve hayrete düşmemiştir. İnsan; düşünme, şüphe, merak, kendini ve çevresini anlamaya çalışma ve sorgulama özelliği ile diğer canlılardan ayrılır.

Felsefi bilgi, gündelik ve bilimsel bilgiden farklı olarak varlığa bütüncül olarak bakabilen, varlık ve hayat hakkında genellemeler yapabilen bir özelliğe sahip ve kuşatıcı bir bilgidir. Bu nedenle, felsefe eğitimi bu bilgileri edindirmenin yanı sıra, bu bilgileri hayata geçirmeye yönelik bir tutum geliştirmeyi amaçlar. Gerçekliğin ne olduğu, öğeleri ve gerçekliğin bilinebilirlik sorunu, yaşamın amacı ve yaşamı iyi yapan değerler, bireysel veya kurumsal eylemlerin doğruluğu veya yanlışlığı gibi çeşitli sorunlar felsefeyi her zaman ilgi odağı yapmış ve felsefi düşüncenin önemini ortaya çıkarmıştır.

İnsan, onu çevreleyen evren, insan hayatının bir anlamı olup olmadığı, kendi seçiminin sınırları içerisinde hangi eylem ve çabaların peşinden koştuğu, nasıl bir hayat yaşaması gerektiği insanlığın doğuşundan beri sorgulanmıştır. Sokrates’in de ifade ettiği gibi “Sorgulanmayan, üzerinde düşünülmemeyen hayat, yaşanmaya değermez.” İnsanı, günlük yaşamın karmaşası bazen öyle esir alır ki; çevresinde olup bitenleri sorgulamak ve düşünmek insanın

aklına bile gelmez. Felsefe dersinin amacı, hayat üzerinde düşünmeyi de sağlamaktır. Descartes'ın "Felsefesiz yaşamak gözü kapalı yaşamaktır" sözü oldukça önemlidir. Felsefe, insan-evren çizgisinde bireye soru sorma ve cevap arama, kısacası sorgulayan insan niteliği kazandırmaktadır.

Felsefede, düşünen de üzerinde düşünülen de insandır. Bilmeye, erdemi bulmaya çabalayan, kendini ve evreni bilimlerin de üstüne çıkararak anlamaya çalışan, olağanüstü güzellikte sanat eserleri yaratan, gülen, ağlayan, kısacası yaşayan insandır.

Felsefenin özü sorgulamadır. Bu sorgulama ise ya sorgulayan kişinin kendisinden başlayan ya da sonunda sorgulayan kişiyi de içine alan bir sorgulamadır. Sorgulanan şu ya da bu biçimde kendi yaşamımızdır. Felsefenin ayrıcalığı, insana kendini daha iyi tanıma ve kendini gerçekleştirme yollarını göstermesidir. İnsanın "Ben neyim?" sorusunu her zamankinden daha büyük bir merakla sorduğu çağımızda, felsefenin önemi daha da artmaktadır.

Felsefe, sorular ve kavramlar ile insanın varoluş biçimleri üzerinde hep yeniden düşünmeyi gerektiren bir bakış açısı sağlamaktadır. Felsefi bakış açısı bize, birleştirici ve bütünleştirici bir yaklaşım kazandırır. Belli uzmanlık alanlarındaki bilginin diğer alanlardaki bilgilerle bağlantısını kurmayı, bilgi ve deneyimleri bütünleştirmeyi sağlar. Felsefi bütüncül bir bakış açısı, insanın bilgileri ile değerleri arasında bağ kurmasına zemin hazırlar. Felsefe, bilgi ve bilimin etikle bağıntı içinde olmasını sağlar. İnsan felsefeyle, dünyayı değilse de öncelikle kendini değiştirebilir. Felsefe dersinin amacı felsefenin bu tavrını hayatına aksettirebilen bireyler yetiştirmektir.

Felsefe, bireye kuşatıcı bir bakış açısı kazandıran, her yaşama alanını ve biçimini sorgulayan; kendimizle ve dünya ile açık biçimde konuşabilmemizi, hesaplaşabilmemizi sağlayan bir çabadır. Bu açıdan felsefe eğitimi, felsefenin hayat için değerini sorgulayarak yaşamı ve varlığı anlamlandırmaya çalışan "bilgelik yolcusu"nda, zihince özgün ve özerk, hayatı ve düşüncesiyle hür, başka şahsiyetlerin de hak ve özgürlüklerini tanıyan, hoşgörülü bir kişilik oluşturma çabası şeklinde tanımlanabilir.

İnsan, sahip olduğu eleştirel bir bakış açısı ve önyargılardan arınmış kişiliği ve kimliği ile kültürünü, tarihini ve onların oluşum şartlarını anlamaya, açıklamaya, olumluya doğru değiştirmeye ve geliştirmeye çabalar.

Bilgi, bilim, ahlak değerleri, varlık dzenini, dil, devlet, hukuk sanat, din gibi felsefenin temel problem alanlarıyla ilgili dűşünme, sorgulama ve eleştirme yeteneklerini geliştirmek de bu programın amaçlarından biridir.

Bu programın temel amacı; felsefe hakkında bilgi sahibi olarak, felsefe kűltürünü anlayıp farklı felsefe anlayışlarına eřit mesafede kalarak, eleştirel bir tutumla yönelmeyi ilke edinerek muhakemeyi ve karar vermeyi gerçekteştiren, yorumlama kabiliyetine sahip, felsefi tutum geliştirebilmiş insanlar yetiştirmektir.

3. PROGRAMIN VİZYONU

Atatűrk İlke ve İnkılâplarını özümsemiş, kendini, evreni ve ötesini anlamaya çalışan, değişime ve gelişime açık, kendisi ve toplumuyla barışık, felsefenin problem alanlarını bilerek, felsefeyi bir sorgulama aracı olarak yaşam becerisine dűnüştürebilen, felsefi tutum geliştirebilmiş bireyler yetiştirmektir.

4. FELSEFE DERSİ PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI

Felsefe Dersi Öğretim Programı'nı tamamlayan öğrencilerin;

1. Felsefenin alanı ve temel problemleriyle ilgili bilgi edinmeleri,
2. Felsefenin ne olduğunu anlayıp felsefi sorgulama becerisini kazanmaları,
3. Felsefi bir bakış açısı edinmeleri ve gündelik yaşamlarında da bu bakışı kullanma alışkanlığı kazanmaları,
4. Sistematik dűşünebilme becerisi kazanmaları,
5. Varlığı bütünlük içinde sorgulayabilme becerisi kazanmaları;
6. İnsan açısından değerlerin anlamını fark etmeleri hem etik hem de estetik değerleri, millî ve evrensel açıdan değerlendirebilme tutumu geliştirmeleri,
7. Kendilerini ve evreni anlamak için sorgulama tutumu geliştirebilmeleri,
8. Konulara çok yönlü bakış açısıyla bakabilme tutumu kazanmaları,
9. Tartıřma kűltürünü geliřtirebilmeleri, dűřüncelerini aktarırken kavramları doęru ve özenli biçimde kullanabilme tutumu geliřtirmeleri,

10. Bilgi ve bilimin temel problemlerini değerlendirebilme becerisi kazanmaları,
11. Felsefenin yaşamla ilişkisini kurmaları amaçlanmaktadır.

5. PROGRAMIN YAKLAŞIMI

Felsefe Dersi Öğretim Programı, eğitim bilimlerindeki son gelişmeler ve çağdaş eğitim anlayışı doğrultusunda; yeniliklere açık, sorgulayabilen, eleştirel düşünen, sorun çözüme becerisine sahip, farklı düşüncelere saygılı bireyler yetiştirmeyi ön planda tutmaktadır. Öğretmen bilgiye ulaşmada öğrencinin rehberidir. Öğrencinin bilgiye ulaşma yollarını kullanması ve öğrenmeyi yaparak ve yaşayarak kendisinin gerçekleştirmesi esastır.

Program uygulanırken öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, nesnelere/olaylar arasında ilişki kurmaya. uygulama ve değerlendirme süreçlerine dikkat edilmelidir. Klasik yaklaşımların yanı sıra, öğrenci merkezli öğrenmeyi temel alan program; öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık vermektedir. Bu programla öğrencilerin, konuların öğretimi sürecinde aktif katılımcı olmaları esas alınmaktadır. Program uygulanırken öğrencilerin araştırma yapabilecekleri, sorgulayabilecekleri, keşfedebilecekleri, problem çözebilecekleri, çözüm ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilecekleri ortamların sağlanması gereklidir.

Bu anlayış doğrultusunda Felsefe Dersi Öğretim Programı:

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder. Bireysel farklılıklara saygıyı ön planda bulundurur.
2. Aktif öğrenme metotlarını temel prensip olarak kabul eder.
3. Eğitimin sosyalleştirme işlevinden hareketle; bireyleri birlikte çalışmaya, fikir alışverişi yapmaya ve soru sormaya özendirir.
4. Millî eğitimimizin amaçları doğrultusunda millî değerleri koruyup geliştiren, evrensel değerleri benimseyen bireylerin yetiştirilmesine vurgu yapar.
5. Öğrencilerin; özgür düşünebilen, sorumluluklarının farkına varan, haklarını bilen, çevresiyle uyumlu kişiler olarak yetişmeleri için çaba gösterir.

6. Bireylerin demokrasi içerisinde hakları olduğu kadar görevlerinin de olduğunu kabul eder.
7. Kültürel ve sanatsal değerlerimizi, kişilik gelişiminin ve toplumsallaşmanın bir aracı olarak görür.
8. Öğrencilerin kendini, dünyayı ve evreni felsefe aracılığı ile sorgulamalarını hedefler.

6. PROGRAMIN UYGULANMASINDA ÖĞRETMENDEN BEKLENEN ROLLER

Yukarıdaki yaklaşımlar doğrultusunda Felsefe Dersi Öğretim Programının uygulanması aşamasında, eğitim sürecinde yer alan öğretmenden beklenen roller;

- Diğer eğitim çalışanlarıyla iş birliği yapma,
- Çevredeki kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapma,
- Bireysel farklılıkları göz önünde bulundurma,
- Yönlendirme, rehberlik yapma, motive etme,
- Sorgulatma, düşündürme, tartıştırma,
- Öğrencilerin toplumsal sorunlara duyarlı olmasını sağlama,
- Sınıf içi ve dışı çalışmalarda etik değerlere uygun davranma,
- Sınıf içi ve dışı çalışmalarda öz değerlendirme yaparak sonuçları öğrenme öğretme sürecini geliştirmede kullanma,
- Dersle ilgili etkinlik geliştirme ve planlı şekilde uygulama,
- Uygun öğrenme öğretme yöntem ve tekniklerini kullanma,
- Öğrencileri tanıma,
- Öğrenme öğretme ortamını düzenleme,
- Öğrenme öğretme sürecinde zamanı etkin kullanma,
- Ölçme-değerlendirme yapma,
- Felsefi sorunları günlük yaşamın sorunları ile ilişkilendirme,
- Sınıf içi tartışmalarda farklı felsefi yaklaşımları kullanma,
- Okul içi ve okul dışı ilişkilerde felsefe bilincini oluşturmaya yönelik tutum ve değer sergilemedir.

7. PROGRAMIN UYGULANMASINA İLİŞKİN ESASLAR

Türk millî eğitim sisteminde yer alan derslerin programları birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle, Felsefe ders programı aynı zamanda Türk millî eğitiminin genel amaçlarını da gerçekleştirmeye yönelik bir programdır. Programı uygulayacak Felsefe dersi öğretmenin aşağıda yer alan maddeleri göz önünde bulundurması bu programın amaçlarının gerçekleşmesini sağlayacaktır.

1. Kazanımlar, felsefe dersinin genel amaçlarına ulaşmayı sağlayacak nitelikte belirlenmiştir.

2. Programın amacına uygunluk açısından ünite ve kazanımların belirlenen sıraya göre işlenmesi gereklidir.

3. Etkinlikler uygulanırken öğretmen okulun bulunduğu çevre ve imkânları dikkate alarak programda örnek olarak verilen etkinlikleri aynen uygulayabilir ya da kendisi yeni etkinlikler geliştirebilir.

4. Etkinlik uygulamaları kazanımın belirlediği düzeye göre yapılandırılmalıdır.

5. Etkinliklerin hazırlanmasında ve uygulanmasında fıkra, hikâye, gazete, fabl, karikatür, fotoğraf, film, günlük yaşam deneyimleri vb. araç olarak kullanılabilir.

6. Tartışmalar ve etkinlikler, öğrencilerin bilgi ve anlayışlarını kendilerinin yapılandırmasına imkân verecek şekilde yönlendirilmelidir.

7. Felsefi problemlerin farkına varmaları için öğrencilerin ilgilerini çekecek sorular ortaya atılmalıdır.

8. Etkinlikler uygulanırken yapılan tartışmalarda öğretmen-öğrenci ilişkilerinin demokratik olmasına özen gösterilmelidir.

9. Etkinlikler bir hafta önceden incelenerek gerekli hazırlıklar yapılmalıdır.

8. PROGRAMIN YAPISI

Felsefe Dersi Öğretim Programı; genel amaçlar, üniteler, kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalardan oluşmaktadır. Ortaöğretim kurumlarında okutulmak üzere hazırlanan Felsefe dersinde sekiz ünite yer almaktadır. Programda yer alan üniteler ve açılımları şu şekildedir.

I. Ünite: Felsefeyle Tanışma

Bu ünite de felsefenin anlamı, felsefenin gerekliliği, felsefi düşüncenin nitelikleri, hayatın anlamlandırılmasında felsefenin rolü, felsefe açısından dilin önemi konuları sistematik açıdan irdelenerek öğrencilerin, felsefenin hayatın her alanında kendileri için bir ihtiyaç olduğunun bilincine varmaları, tutarlı ve kapsamlı düşünmeyi öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

Bu ünite de "Felsefe nedir?" sorusunu açıklamak ve anlamak için felsefi düşüncenin nitelikleri analiz edilmektedir. Felsefenin merak, şüphe ve hayretle başladığı, fakat burada kalmadığı ve bir felsefi problem karşısında felsefi tavrın nasıl ortaya çıktığı üzerinde durulmaktadır.

II. Ünite: Bilgi Felsefesi

Bu ünite de bilgi türleri, bilgiye felsefi açıdan bakış, doğruluk-gerçeklik arasındaki fark, doğruluk-yanlışlık arasındaki fark, tutarlılık-tutarsızlık, doğru bilginin mümkün olup olmadığı, bilginin doğruluk ölçütleri, bilginin insan yaşamındaki önemi değerlendirilmiştir.

III. Ünite: Varlık Felsefesi

Bu bölüm felsefenin ana konularından olan varlık felsefesine ayrılmıştır. Metafizik ile ontoloji hakkında bilgi verilmiştir. Bilim ve felsefenin varlığa bakış açıları, felsefenin varlıkla ilgili temel soruları, varlığın niceliği ve temel niteliği ile ilgili görüşler, çağdaş varlık görüşleri, bir varlık olarak insan konularına yer verilmiştir. Bununla birlikte; insan ve varlık ilişkisi, insanın varlığı ve kendini anlamlandırması insanın varlık olarak evrendeki yeri gibi problemler sistematik açıdan ele alınmıştır.

IV. Ünite: Ahlak Felsefesi

Ahlak felsefesinin ilk ve büyük filozoflarından Sokrates, yaklaşık 2400 yıl önce "Hiç de önemsiz olmayan bir meseleyi, nasıl yaşamamız gerektiğini tartışıyoruz." diyerek ahlak felsefesinin konusunu belirlemiş oluyordu.

Bu ünite, ahlak felsefesinin konusu iyi-kötü kavramları, ahlaki yargıları diğer yargılardan ayıran özellikler, erdem-yaşam ilişkisi, özgürlük sorumluluk ilişkisi, ahlaki eylemin amacı, evrensel ahlaki ilkelerin olup olmadığı, Anadolu bilgeliği örneğinden hareketle evrensel ahlak yasasının temellendirilmesi, günümüzdeki uygulamalı etik problem alanları ele alınmıştır.

V. Ünite: Sanat Felsefesi

Bu ünite, felsefe açısından sanatın ne olduğu, güzelliğin kaynağı, sanata ve sanatçıya etki eden unsurlar, sanat eserinin nitelikleri, ortak estetik yargıların olup olmadığı konularıyla sanat nedir, sanatçı kimdir, güzel nedir gibi kavram bilgisiyle birlikte, estetik ve sanat felsefesi farkı programa yansıtılmıştır.

“Sanat nedir?” sorusuna verilen farklı cevaplara yer verilmiştir.

VI. Ünite: Din Felsefesi

Bu ünite, Din felsefesinin konusu, dine felsefi açıdan yaklaşım, din felsefesinin temel problemleri, din ve akıl ilişkisi, Tanrı hakkındaki görüşlerin temel özellikleri konularıyla dinin ne anlama geldiği, din ile felsefe arasındaki benzerlik ve farklılıklar, teoloji ve felsefe ilişkisi karşılaştırmalı olarak irdelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca din felsefesinin önemli problemlerinden biri olan Tanrı hakkındaki görüşlere de bu üniteye yer verilmiştir.

VII. Ünite: Siyaset Felsefesi

Bu bölümde, insana özgü bir toplumsal sistemin temel prensiplerini konu edinen siyaset felsefesinin konusu, siyaset felsefesinin temel kavram ve soruları, devletin nasıl ve neden ortaya çıktığı, karmaşa- düzen problemlerinin özellikleri, ideal bir toplum düzeninin olup olamayacağı toplumsal yaşamda birey-devlet ilişkisi konuları hakkında öne sürülen felsefi görüşler açıklanmış ve analiz edilmiştir.

VIII. Ünite: Bilim Felsefesi

Bu ünite, bilime felsefi açıdan bakış, bilimin tarihsel gelişimi, çağdaş bilim felsefesinin tartışmaları, bilimsel bilgiye ulaşmada bilimsel yöntemin rolü, felsefe ve bilim arasındaki ilişki, yaşamla bilim arasındaki ilişki konularıyla birlikte bilim kavramı, felsefi bir tavırla ele alınarak bilim ve felsefe ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Bilim felsefesinin temel kavramları ve problemleri farklı açılardan ele alınarak bilim kuramları ve görüşleri üzerinde durulmuştur. Bilimi, bitmiş bir faaliyet veya devam eden bir süreç olarak ele alan felsefi kuramlar analiz edilmiştir.

Ünitelerin tamamında, felsefenin ne olduğu ve ilgilendiği problem alanları sistematik olarak açıklanmıştır.

9. FELSEFE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE HAZIRLANACAK KİTAPLARIN FORMA SAYILARI VE KİTAP BOYUTLARI

11. SINIF	DERS KİTABI	
	Kitap Boyutu	Forma Sayısı
	19,5 x 27,5	8-14

10. FELSEFE DERSİNİN ÜNİTELERİ VE AÇILIMLARI

ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORAN (%)	SÜRE/DERS SAATİ
1. FELSEFEYLE TANIŞMA	8	11	8
2. BİLGİ FELSEFESİ	9	17	12
3. VARLIK FELSEFESİ	7	17	12
4. AHLAK FELSEFESİ	10	17	12
5. SANAT FELSEFESİ	7	11	8
6. DİN FELSEFESİ	5	7	6
7. SİYASET FELSEFESİ	6	10	7
8. BİLİM FELSEFESİ	6	10	7
TOPLAM	58	100	72

Tablo 1: Felsefe Dersi Öğretim Programı'nın Üniteleri ve Süreleri

11. FELSEFE DERSİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Eğitim ve öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçası olan ölçme ve değerlendirme, belirlenen eğitim hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığına karar vermede kullanılır.

Felsefe dersinde yapılacak değerlendirme etkinliklerinde öğrencilerin, felsefe dersi programının tüm boyutlarında sağladığı gelişme ve başarı ölçülmeye ve kaydedilmeye çalışılır. Öğrencilerin öğrenmesi ve gelişimiyle ilgili elde edilen bilgiler, öğretmenler tarafından kullanılabilmesi gibi öğrencinin kendini değerlendirmesinde ve kişisel hedefler belirlemesine de yardım eder.

Bilgiyi edinme kullanma yorumlama gibi üst düzey becerileri ölçmede açık uçlu sorular daha etkili olabilir. Bu nedenle değerlendirme sürecinin uygun araçlarla yapılması gerekir.

Kazanımların işleniş sürecinde öğrencilerin yapılan etkinliklere katılma düzeylerini gözlemek için örnek olarak verilen gözlem formları aynen kullanılabilmesi gibi değerlendirme ölçütlerine göre bazı ölçütler çıkarılabilir ya da eklenebilir. Programda yer alan formlar örnek niteliğindedir. Formlar aynen kullanılabilmesi gibi öğretmen amacına uygun başka formlarda kullanılabilir. Süreçte yapılan bu değerlendirme etkinliklerinin yanında geleneksel ölçme araçlarını da kullanarak belli aralıklarla öğrenci başarıları değerlendirilebilir.

Ölçme ve Değerlendirme Araç ve Yöntemleri

Eğitimde önceki öğrenmelerin sonraki öğrenmeleri etkilediği, eksik ya da yanlış öğrenmelerin sonraki öğrenmeleri zorlaştırdığı bilinen bir gerçektir. Öğrenmede yaşanan bu aksaklıklardan haberdar olmak için yazılı ve sözlü sınavların yanında zaman zaman tartışma, sunum, deney, sergi, proje, gözlem, görüşme, gelişim dosyası, öz değerlendirme, akran değerlendirme vb. değerlendirme çalışmaları da yapılmalıdır.

Felsefe dersiyle ilgili olarak sınavlarda ve alıştırmalarda öğrencinin performansını değerlendirmeye uygun soruların yanı sıra, çoktan seçmeli, eşleştirmeli ve kısa cevaplı sorular yer alabilir. Felsefe eğitiminde, süreci değerlendirmek için öğrenci ürün dosyası ve performans değerlendirme yöntemleri önerilir.

Aşağıda ölçme değerlendirme araç ve yöntemlerinin bazıları ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir.

Kısa Cevaplı Sorular: Bir kelime, bir sembol ya da en çok birkaç kelime ile cevaplanabilen soru türüdür. Kısa cevaplı sorular; soru cümlesi ve eksik cümle olmak üzere iki türdür. Felsefe Dersi Öğretim Programında bazı açılımlı etkinlik örneklerinde (etkinlik sürecinde) öğrencilerin üst düzey zihinsel becerilerini ölçen kısa cevaplı sorulara yer verilmiştir.

Açık Uçlu Sorular: Bu tip sorularda cevabın içeriği, niteliği ve uzunluğu açısından cevaplayıcı serbest bırakılır. Yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme, analiz sentez ve değerlendirme becerilerinin ölçülmesinde kullanılabilir. Felsefe dersinde öğrenci başarısının değerlendirilmesi amacıyla yapılan sınavlarda ve etkinliklerde öğrencilerin üst düzey (analiz, sentez) zihinsel becerilerinin ölçülmesinde açık uçlu sorular kullanılabilir.

Çoktan Seçmeli Sorular: Daha çok bilgi, zihinsel beceri ve yeteneklerin ölçülmesinde kullanılır. Bir soru, soru cümlesi ve seçeneklerden oluşur. Soru cümlesi, kazanımın ifade edildiği veya sorunun sorulduğu kısımdır. Seçenekler de öğrencinin önüne konulan muhtemel cevaplardır. Felsefe Dersi Öğretim Programı'nda, dönem içerisinde yapılacak ortak (karşılaştırmalı) sınavlarda çoktan seçmeli test formatı da tercih edilebilir.

Grup Değerlendirme: Öğrencilerin, arkadaşlarının hazırladığı ödevler, araştırmalar, projeler, raporlar vb. çalışmalarını değerlendirmesidir. Öğrenciler, grupların çalışmalarındaki yeterlik düzeylerini değerlendirirken kendilerinin eleştirel düşünme becerileri gelişir. Grup değerlendirme, öğretmene öğrencilerin gelişim ve yeterlik düzeyleri hakkında geri bildirim sağlar. Grup değerlendirmede, öğrencilerin yanlış davranışlarını önlemek için ölçütlerin öğrencilere verilmesi yararlı olur.

Gözlem: Öğrenci performanslarının görülebildiği bazı alanlarda bu yöntem kullanılabilir. Uygulamada hız ve zaman önemlidir. Gözlem, öğrenciler hakkında doğru ve çabuk bilgi sağlar. Öğretmen; öğrencilerin:

- Soru ve önerilere verdikleri cevapları,
- Sınıf içi tartışmalara katılımlarını,

- Grup çalışmalarına ve tartışmalarına katılımlarını,
- Öğretim sürecinde yapılan görevler ve materyallere öğrencinin gösterdiği tepkiyi gözlemler.

Kontrol Listesi: Kontrol listeleri, gözlenmesi istenen bilgi, beceri, işlem ve tutumların listesidir. Bunlar öğrencinin hedeflenen düzeye gelip gelmediğini belirlemek için kullanılır.

Kontrol listelerinin felsefe dersinin işlenişi ya da ilgili etkinliğin gerçekleştirilmesi sırasında doldurulması daha yararlı olacaktır. Listeler sıklıkla kullanılabilir şekilde tasarlanmalıdır. Kontrol listeleri gözlemlerin kaydı için kullanılmalı, not verme amaçlı kullanılmamalıdır.

Aşağıdaki kontrol listesi, öğrencinin bir konuda araştırma yaparken göstermiş olduğu performansa ilişkin gözlemlerin kaydedilmesi için hazırlanmıştır.

Mevcut ölçütleri okuduktan sonra, bunların öğrenci tarafından sergilendiğini düşünüyorsanız “Evet”, düşünmüyorsanız “Hayır” sütununa X işareti koyunuz. Öğrencinin performansına ilişkin diğer düşüncelerinizi ise “Yorum” sütununa not edebilirsiniz.

Ölçütler	Evet	Hayır	Yorum
Araştırma Süreci			
1. Araştırmaya başlamadan önce uygun bir araştırma planı hazırladı.			
2. Araştırma için verilen süreyi etkili şekilde kullandı.			
3. Konuya ilişkin doğru kaynakları topladı.			
4. İhtiyaç duyduğu durumlarda başkalarından yardım istedi.			
5. Araştırma raporunu zamanında teslim etti.			
Araştırma Raporu			
1. Konuya ilişkin kavramları doğru ve yerinde kullandı.			
2. Kaynaklardan elde ettiği bilgileri doğru şekilde yorumladı.			
3. Kendi yorumlarını kattı.			
4. Yapmış olduğu yorumları tarihî kanıtlarla destekledi.			
5. Dil bilgisi ve yazım kurallarını doğru şekilde uyguladı.			

Tablo 2. Kontrol Listeleri

Derecelendirme Ölçekleri: Derecelendirme ölçekleri, öğrencinin felsefe dersinde ilgili çalışma sırasında istenen bilgi, beceri, işlem ya da tutumları ne oranda kazandığını tespit etmek için kullanılan araçlardır. Derecelendirme ölçekleri not verme amaçlı kullanılabilir.

Değerlendirme: Aşağıda yer alan ölçüt örneklerini içeren derecelendirme ölçeği ya da kontrol listesi kullanılarak değerlendirilebilir. Aşağıdaki form örnek olarak sunulmuştur. Öğretmen tarafından yeniden yapılandırılabilir. Ayrıca form grubun ya da bire bir öğrencilerin değerlendirilmesinde kullanılabilir.

Derecelendirme Ölçeği Örneği

ÖLÇÜTLER	5	4	3	2	1
1. Duruma ilişkin akılcı ve özgün yorumlar yaptı.					
2. Fikirlerini ve görüşlerini etkili şekilde ifade etti.					
3. Diğer öğrencilerin görüş ve fikirlerini etkili şekilde dinledi.					
4. Grup üyeleri ile iş birliği yaptı. (<i>Grup değerlendirilmesinde kullanılacak ise</i>)					

Tablo 3. Derecelendirme Ölçeği Örneği

Felsefe Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin;

- ❖ Sunu becerileri,
- ❖ İlgili konuyu kavraması,
- ❖ Akılcı ve özgün yorumlar yapması,
- ❖ Fikirlerini etkili şekilde ifade etmesi,
- ❖ Diğer öğrencilerin fikirlerini etkili şekilde dinlemesi,
- ❖ Etkinliğe katılma konusunda istekli davranması,
- ❖ Tartışma sırasında düşüncelerini açık ve net bir şekilde ifade etmesi

gibi ölçütler kullanılarak dereceli puanlama anahtarları geliştirilebilir.

Proje: Öğrencilerin grup hâlinde veya bireysel olarak, istedikleri bir alanda/konuda inceleme, araştırma ve yorum yapma, görüş geliştirme, yeni bilgilere ulaşma, özgün düşünce üretme ve çıkarımlarda bulunma amacıyla ders öğretmeni rehberliğinde yapacakları çalışmalardır.

Proje konuları zümre öğretmenleri tarafından belirlenebileceği gibi öğrenciler de kendi ilgi duydukları alanlara göre bireysel ya da grup hâlinde proje konusu belirleyebilirler. Verilen proje konuları öğrencilerin düzeyine uygun ve yerel imkânlarla göre yapılabilecek nitelikte olmalıdır.

Felsefe Dersi Öğretim Programında “Bilim Felsefesi” ünitesinde “Felsefe ve bilim arasındaki ilişkiyi değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda üç hafta süreli proje çalışması, öğrencilere yaptırılabilir. Başka ünite ve kazanımlar da öğrencilere proje konusu olarak verilebilir. Öğrenciler proje yönergesi doğrultusunda çalışmalarını yapacak, proje değerlendirme ölçeği de kullanılarak öğretmen tarafından süreç içerisinde değerlendirilecektir.

Önceki sayfada sunulan derecelendirme ölçeği formu bireysel olarak öğrencilerin proje çalışması sürecinde gösterdikleri performansın yanı sıra, ortaya koydukları ürünleri, sunularını ve proje grup çalışması şeklinde verildiyse, grup çalışması becerilerini genel olarak değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçütler, ölçüt sayısı ve form; sınıf mevcuduna, projenin yapısına, öğrenci seviyesine ve teknik olanaklara (fotokopi vb.) bağlı olarak öğretmen tarafından yeniden yapılandırılabilir.

Derecelendirme ölçeği formu, öğretmen tarafından doldurularak not vermek amaçlı kullanılabilmesi gibi, akranlar tarafından doldurularak akran değerlendirme formu ya da öğrencinin kendisi tarafından doldurularak öz değerlendirme formu olarak da kullanılabilir

Tutum Ölçekleri:Felsefe Dersi Öğretim Programında, öğretim yılı başı ve sonu olmak üzere iki adet tutum ölçeği formu kullanılmıştır. Öğrencilerin felsefe dersine bakış açıları ve yıl sonu tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tutum ölçekleri, tutum ölçme yöntemleri içerisinde en önde gelen ve yaygın olarak kullanılanıdır. Tutum ölçeklerinden en çok kullanılan yöntem de Likert ölçeğidir. Likert tipi ölçeklerle, ölçülmek istenen tutumla ilgili çok sayıda olumlu ve olumsuz ifade yazılır. Bu ifadeler için “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” biçiminde tepkide bulunulur. Böylece her cevaplayıcı, ölçekteki her ifadenin kapsadığı tutum objesine katılma / katılmama derecesini bildirmiş olur.

Bir kişinin ölçekten aldığı puan, ölçekte bulunan maddelerden aldığı puanların toplamından oluşur.

Seçenek	Olumlu İfade Puanı	Olumsuz İfade Puanı
Kesinlikle katılmıyorum.	1	5
Katılmıyorum .	2	4
Kararsızım .	3	3
Katılıyorum .	4	2
Tamamen katılıyorum.	5	1

Tablo 4. Likert Tipi Bir Ölçekteki Maddelerin Puanlama Anahtarı

FELSEFE DERSİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

(Öğretim Yılı Başı)

Öğrencinin

Adı ve Soyadı:

Sınıf :

Açıklama: Aşağıda bu yıl göreceğiniz felsefe dersine ilişkin tutumlarınızı belirlemeye yönelik cümleler ve karşılarında seçenekler verilmiştir. Dikkatlice okuduktan sonra kendinize uygun seçeneği işaretleyiniz.

ÖLÇÜTLER	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
1. Felsefe dersi konuları hakkında bilgiye sahip değilim.					
2. Felsefe dersine yönelik ilgi ve yeteneklerimin var olduğuna inanıyorum.					
3. Felsefe dersinin konularını öğrenmekten zevk alacağıma inanıyorum.					
4. Felsefe dersi için ayrılan zamanın fazla olmasını isterim.					
5. Felsefe dersine çalışırken zamanımın verimli geçeceğine inanıyorum.					
6. Felsefe dersinin benim için gerekli olduğunu düşünüyorum.					
7. Felsefe dersi sınavlarında başarılı olacağıma inanıyorum.					
8. Felsefe dersinde sınıf dışı öğretim tekniklerinin kullanılmasını arzu ediyorum.					
9. Felsefe dersinin yeni bakış açıları oluşturacağına inanıyorum.					

FELSEFE DERSİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ
(Öğretim Yılı Sonu)

Öğrencinin

Adı ve Soyadı :

Sınıf :

Açıklama: Aşağıda bu yıl içerisinde almış olduğunuz Felsefe dersine ilişkin tutumlarınızı belirlemeye yönelik cümleler ve karşılarında seçenekler verilmiştir. Dikkatlice okuduktan sonra kendinize uygun seçeneği işaretleyiniz.

ÖLÇÜTLER	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
1. Felsefe dersi konuları benim için eğlencelidir.					
2. Felsefe dersine girerken isteksiz oluyorum.					
3. Arkadaşlarımla felsefe dersi konularını tartışmaktan zevk alırım.					
4. Felsefe dersi için ayrılan ders saatlerinin fazla olmasını isterim.					
5. Felsefe dersine çalışırken canım sıkılır.					
6. Felsefe dersi benim için gereksizdir.					
7. Felsefe dersi konularını severim.					
8. Felsefe dersinde zaman akıcı geçer.					
9. Felsefe dersi sınavından çekinirim.					
10. Felsefe dersi benim için ilgi çekicidir.					

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Aşağıdaki her bir ölçütü grubun hangi düzeyde yeterli olduğunu göz önüne alarak değerlendiriniz.

BECERİLER	DERECELER				
	(5) Her zaman	(4) Sıklıkla	(3) Bazen	(2) Nadiren	(1) Hiçbir zaman
Grup üyelerinin her biri çalışmalarda rol alır.					
Grup üyeleri birbirlerinin düşüncelerini dinler.					
Grup üyeleri birbirlerinin düşüncelerine ve çabalarına saygı gösterir.					
Grup üyeleri birlikte çalışmaktan hoşlanır.					
Grup üyeleri birbirleriyle yardımlaşır.					
Grup üyeleri söz hakkının adil bir biçimde paylaşılmasına özen gösterir.					
Grup üyeleri bireysel sorumluluklarını yerine getirir.					
Grubun her üyesi birbirleriyle etkileşim içerisinde tartışır.					
Grup üyeleri bilgilerini diğerleriyle tartışır.					
Grup üyeleri ulaştıkları sonucu birbirlerine iletir.					
Grup üyeleri, çalıştıkları konuda, ortak bir görüş oluşturur.					
Grupta birbiriyle çatışan görüşler olduğunda, gruptakiler bunları tartışmaya açarlar.					
TOPLAM					

YORUMLAR:

.....
.....
.....

ÖĞRENCİ GÖZLEM FORMU

Ünite Adı:

Öğrencinin

Adı ve Soyadı:

Öğrenci Nu:

Sınıfı:

Açıklama: Bu form, etkinlik süresince öğrencilerin, yapılan çalışmalara katılma düzeylerini gözlemeniz amacıyla hazırlanmıştır.

GÖZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI	DERECELER				
	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
	5	4	3	2	1
I. DERSE HAZIRLIK					
1.Felsefe dersiyle ilgili bilgi kaynaklarına nasıl ulaşacağını bilir.					
2. Ulaştığı kaynaklardan etkin biçimde yararlanır.					
3. Ders farklı kaynaklarla gelir.					
4. Ders hazırlıklı gelir.					
Toplam					
II. ETKİNLİKLERE KATILMA					
1. Felsefe ile ilgili görüşlerini çekinmeksizin ifade eder.					
2. Görüşü sorulduğunda söyler.					
3. Felsefe ile ilgili yeni ve özgün sorular sorar.					
4. Belirttiği görüşler ve verdiği örnekler özgündür.					
5. Dersi iyi dinlediğini gösteren sorular sorar.					
Toplam					
III. İNCELEME - ARAŞTIRMA – GÖZLEM					
1. Bilgi toplamak için çeşitli kaynaklara başvurur.					
2. Kendisine verilen kaynaklarla yetinmeyip felsefe dersi ile ilgili başka kaynaklar araştırır.					
3. İnceleme ve araştırma ödevlerini özenerek yapar.					
4. Felsefe ve hayatla ilgili gözlemlerini dikkatli bir şekilde yapar.					
5. Gözlemleri sonucunda mantıksal çıkarımlarda bulunur.					
Toplam					
IV. BİLİMSEL YÖNTEM					
1. Bilinenlerden bilinmeyi kestirir.					
2. Verileri listeler.					
3. Verileri sentez ve analiz yapar.					
4. Ulaşılan sonuçları doğru yorumlar.					
5. Sonuçlara uygun rapor yazar.					
6.Araştırma ve inceleme sonuçlarından genellemelere ulaşır.					
Toplam					
GENEL TOPLAM					

PROJE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Projenin Adı :
Öğrencinin Adı ve Soyadı :
Sınıfı Nu. :

ÖLÇÜTLER	DERECELER				
	Çok iyi	İyi	Orta	Geçer	Yetersiz
	5	4	3	2	1
I. PROJE HAZIRLAMA SÜRECİ					
Projenin amacını belirleme					
Projeye uygun çalışma planı yapma					
Grup içinde görev dağılımı yapma					
İhtiyaçları belirleme					
Farklı kaynaklardan bilgi toplama					
Projeyi plana göre gerçekleştirme					
TOPLAM					
II. PROJENİN İÇERİĞİ					
Türkçeyi doğru ve etkili kullanma					
Bilgilerin doğruluğu					
Toplanan bilgilerin analiz edilmesi					
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma					
Toplanan bilgileri düzenleme					
Kritik düşünme becerisini gösterme					
TOPLAM					
III. SUNU YAPMA					
Türkçeyi doğru ve etkili konuşma					
Sorulara cevap verebilme					
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma					
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme					
Sunuda akıcı bir dil ve beden dilini kullanma					
Verilen sürede sunuyu yapma					
Sunum sırasındaki öz güvene sahip olma					
Severek sunu yapma					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

Öğretmenin Yorumu:

.....
.....

12. PROGRAMDA KULLANILAN SEMBOLLER

 Sınıf okul içi etkinlik	Bu sembol, ilgili etkinliklerin (grup çalışması, çalışma kâğıdı doldurma, görsel materyal okuma, sanal alan gezisi, slayt/film izleme, dinleti, çalgı çalma, eser okuma, eser çözümlene vb.) sınıf içinde yapılacağını gösterir.
 Okul dışı etkinlik	Bu sembol, ilgili etkinliklerin (araştırma, grup çalışması, proje çalışmaları, konser/sergi vb. etkinlikleri) tamamının veya bazı aşamalarının ev, kütüphane ve konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarda yapılabileceğini gösterir.
 Uyarı	Bu sembol, ilgili üniteye doğrudan verilecek beceri ve değer ifadelerini, işlenecek konuların sınırlarını, kullanılması önerilen araç gereç ve dikkat edilmesi gereken noktaları gösterir.
 Ölçme ve değerlendirme	Bu sembol, eğitim öğretim sürecinde yapılabilecek ölçme ve değerlendirme etkinliklerini göstermektedir. Belirtilen ölçme ve değerlendirme etkinlikleri öneri niteliğindedir.

13. KAZANIMLAR

ETKİNLİK ÖRNEKLERİ: Bu etkinlikler size yol göstermesi için konulmuştur. Okulunuzun bulunduğu çevreye ve imkânlarınıza göre örnek etkinliklerden seçebilirsiniz. Etkinliğin özelliğine göre bir ya da iki hafta önceden gerekli hazırlık yapılmalıdır. Bu etkinlikler birer öneri niteliğindedir. Öğretmen, bu etkinlikleri olduğu gibi veya etkinliklerde çeşitli değişiklikler yaparak uygulayabilir ya da bunların yerine

ÜNİTE I:FELSEFEYLE TANIŞMA

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
1. Felsefenin anlamını açıklar.	 Felsefe Nedir? Ne İçindir? Neye Yarar?	[!] Felsefe kavramının kökeni ve filozoflara göre farklı tanımlarının yapıldığı vurgulanmalıdır.

Öğrencinin öğrenme süreci içinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla edinmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlardır.

Uyarı, ders içi ilişkilendirme, ölçme ve değerlendirme ile ilgili açıklayıcı bilgiler ve işlenecek konuların sınırlarını belirleyen ifadelerin yer aldığı bölümdür.

ÜNİTE I:FELSEFEYLE TANIŞMA

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Felsefenin ne demek olduğunu sorgular. 2. Felsefe ve hikmet (bilgelik/sophia) arasında bağ kurar.	 Felsefe Nedir? Ne İçindir? Neye Yarar?	[!] Felsefe kavramının kökeni ve filozoflara göre farklı tanımlarının yapıldığı vurgulanmalıdır. [!] Felsefe kavramına esas olan; varlık, bilgi ve değer üzerine tam ve bütün bir bilgiye ulaşılması anlamındaki hikmet (bilgelik/sophia) kavramına değinilmelidir. Felsefede sorgulamanın esas olduğu vurgulanarak, felsefenin hikmeti sevme ve ona yönelme anlamında bir bilgi olduğu açıklanmalıdır. [!] Felsefe (philosophia) ve Hikmet (bilgelik/sophia) arasındaki etkileşim ve ilişki açıklanmalıdır.
3. Felsefenin anlamını açıklar. 4. Felsefenin soruları, disiplinleri hakkında bilgi sahibi olur.		[!] Felsefenin ilgilendiği konular, soruları, temel disiplinleri kısaca tanıtılmalıdır. Hangi soruların hangi disiplinlerin içinde değerlendirileceği vurgulanmalıdır. Geçmişten geleceğe felsefenin fonksiyonuna değinilmelidir.
5. Felsefi düşüncenin niteliklerini fark eder.		[!]Felsefenin sorgulama, şüphe duyma, merak etme, eleştirme, öznellik vb. nitelikleri vurgulanmalıdır. [!]Felsefenin soru sorma dinamizmine bağlı bir etkinlik olduğu ve bu sebeple felsefede cevaplardan çok soruların önemli olduğu vurgulanmalıdır. [!] “Bir felsefe sorusu nedir, felsefede temellendirme nedir?” soruları vurgulanmalıdır.
6. Felsefede tutarlılığın önemini fark eder.		[!] Felsefe sistemlerinin birbirleri ile ilişkilendirildiğinde birinin diğerine göre doğru ya da yanlış olmadığı, önemli olanın sistemin tutarlılığı olduğu vurgulanmalıdır. [!]Felsefe sorularına verilen cevapların birbirinden farklı olabileceği ancak felsefe önermeleri doğrulanabilen ya da yanlışlanabilen önermeler olmadığı için bunun herhangi bir cevabın doğru ya da yanlış olduğu anlamını taşımadığı, sistemin tutarlılığının önemli olduğu vurgulanır.

ÜNİTE I:FELSEFEYLE TANIŞMA

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
7. Hayatın anlamlandırılmasında felsefenin rolünü sorgular.	 Felsefeyi takdimimdir	[!]Hayatın anlamına dair felsefi sorulara ve cevaplarına örnekler verilmelidir. [!]İnsanın evrende kendini ve diğer varlıkları anlamlandırmaya çalışmasında felsefenin rolüne değinilmelidir.
8. Felsefe açısından dilin önemini anlar.	 Dilin Anlamı	[!]Felsefi etkinlikte dilin önemi, kavramlar ağı oluşturmadaki rolü ve bir iletişim aracı olduğu vurgulanmalıdır. Dil, anlam ve anlama ilişkisine değinilmelidir.
		 Çoktan seçmeli, açık uçlu veya kısa cevaplı sorular, öğrenci gözlem formu, kontrol listesi kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılabilir.

ÜNİTE II: BİLGİ FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Bilginin oluşum sürecinin farkına varır.		[!] Bilginin unsurları olan özne-nesne ilişkisinden hareketle bilginin tanımına ulaşılmalıdır (Bilginin oluşum süreci psikolojideki öğrenme süreçleri ile karıştırılmadan ele alınmalıdır.). [!] Özne-nesne ilişkisini kuran bağlara (bilgi akt'larına) özellikle yer verilip açıklanmalıdır.
2. Bilgi türlerini ayırt eder.	 Bilgi Türleri	[!] Bilgi türlerinden olan gündelik, dinsel, teknik, sanatsal, bilimsel ve felsefi bilgi karşılaştırmalı olarak açıklanmalıdır.
3. Doğruluk ve gerçeklik arasındaki farkı anlar.		[!] Doğru, gerçek kavramları karşılaştırılarak açıklanmalı, Doğru, gerçek gibi nitelermelerin bilimin önermeleri için geçerli olduğuna dikkat çekilmelidir. Felsefede tutarlılık arandığı belirtilmelidir.
4. Bilginin doğruluk ölçütleri konusundaki farklı görüşleri kavrar.	 İnsan Bilgisinin ilkeleri	[!] Doğru bilgi ölçütünü uygunluk, tutarlılık, tümel uzlaşım, apaçıklık, sağladığı yarar vb. kriterlere göre değerlendiren görüşlere yer verilmelidir.
5. Felsefenin bilgiye bakışını kavrar. 6. Bilgi felsefesinin problemlerini açıklar.		[!] Bilgi felsefesinin kelime anlamı, konusu ve önemi kısaca açıklanmalıdır. [!] Bilgi felsefesinin problemlerinin neler olduğu belirtilmelidir (Bilginin imkânı, bilginin kaynağı, bilginin sınırları ve bilginin ölçütleri gibi.).
7. Bilginin mümkün olup olmadığı konusundaki görüşleri açıklar.		[!] Doğru bilginin imkânı problemi, dogmatikler ve kuşkucular açısından ele alınarak örneklendirilmelidir.

ÜNİTE II: BİLGİ FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
8. Bilginin kaynağı konusundaki farklı yaklaşımları tanır.		[!] Bilginin oluşumunda akıl, deney, hem akıl hem deney, sezgi vb. unsurları temele alan görüşler tanıtılmalıdır.
9. Bilginin insan yaşamındaki önemini sorgular.	 Öğrenciler, varsa buldukları bölgede bir müzeye götürülebilir ve oradaki görsel malzeme üzerinden insanlığın bilgi birikiminin geçirdiği süreç değerlendirilebilir. Bölgede müze yoksa müzelere ve müzelerde sergilenenlere ilişkin görsel malzeme sınıfa getirilerek üzerinde konuşulabilir.	[!] Tüm çağlarda bilginin hep ön planda yer aldığı vurgulanmalı ve örnekendirilmelidir. [!] Çağlar boyunca bilginin insan yaşamındaki anlamı ve değeri belirtilmelidir.
		 Çoktan seçmeli, açık uçlu veya kısa cevaplı sorular, öğrenci gözlem formu, kontrol listesi kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılabilir.

ÜNİTE III: VARLIK FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1.Felsefenin varlık konusunu nasıl ele aldığını fark eder. 2. Ontoloji ve metafizik hakkında bilgi sahibi olur.		[!]Varlık felsefesinin “Varlık nedir? Varlığın özü nedir?” gibi sorularla başladığını, “var olan” ın temel yapısını, türlerini ve biçimlerini araştırdığı ele alınmalıdır. [!]Ontoloji ve metafizik kavramlarının anlamları üzerinde durulmalıdır.
3. Bilim ve felsefenin varlığa bakış açılarını ayırt eder.		[!]Varlık konusunun felsefenin yanı sıra bilimin de konusu olduğu ele alınarak; felsefenin varlığa bütüncül; bilimin ise indirgemeci bakış açısıyla yaklaştığı vurgulanmalıdır.
4.Felsefenin varlıkla ilgili temel sorularının farkına varır.	 İlk Neden	[!] Felsefenin, varlığın özüne ilişkin soruları tanıtılmalıdır. “Gerçekten bir şey var mıdır? Varlığın mahiyeti nedir? Varlık değişken midir? Varlık bir midir, çok mudur? Evrende düzen var mıdır? Evrende özgürlük var mıdır? Evren sonlu mudur, sonsuz mudur? Evrende amaçlılık var mıdır?” gibi sorular ve bunlara verilen farklı cevaplar tanıtılmalıdır.
5. Varlığın niceliği ve temel niteliği ile ilgili görüşleri karşılaştırır.		[!]Varlığı; tek, çift ya da çok unsurla açıklayan görüşler çerçevesinde, varlığı oluş, idea, madde, ruh, hem ruh hem madde ya da fenomen olarak ele alan felsefi görüşlere yer verilmelidir.
6. Çağdaş varlık görüşlerini değerlendirir.		[!]Çağdaş varlık görüşlerinden Yeni Ontoloji, Pragmatizm ve Varoluşçuluk gibi akımlar eleştirileriyle birlikte ele alınmalıdır.
7.Varlığı ve kendi varlığını sorgular.	 Ernst Cassirer’de İnsan	[!]Doğası gereği insanoğlu dışında hiçbir varlığın kendi varlığı ya da diğer varlıklar karşısında merak, hayret ve şüpheye düşmediği vurgulanmalıdır. [!] İnsanın varlık olarak evrendeki yeri bütüncü ve indirgemeci yaklaşımlar dikkate alınarak verilmelidir.

ÜNİTE IV: AHLAK FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Ahlakın ne olduğunu açıklar. 2. Ahlak felsefesinin konusunu kavrar.		[!] Ahlak ve ahlak felsefesi arasındaki farka değinilmelidir. [!] Ahlak, ahlaki eylem, ahlaki sorumluluk, ahlaki karar, ahlaki normlar, vicdan, ahlaki değer, değer yargısı, iyi ve kötü gibi kavramlar ele alınmalıdır.
3. İyi ve kötü kavramlarını değerlendirir.	 İyi ve Kötü	[!] Bir davranışın ahlaki bir değer taşımasının anlamı tartışılmalıdır. Değer yargılarının iyi ve kötü kavramlarına dayandığı ele alınmalıdır.
4. Ahlaki yargıları diğer yargılardan ayırt eder.		[!] İyi-kötü kavramları ile doğru ve yanlış, güzel ve çirkin kavramları karşılaştırılmalıdır.
5. Erdem ve yaşam ilişkisini kavrar.		[!] Erdemli eylemin ne olduğu açıklanmalıdır. [!] Bilgelik, adalet, cesaret, çalışkanlık, doğruluk, ölçülülük gibi erdemleri bilmek ve yaşamak arasındaki farka değinilmelidir.
6. Özgürlüğün ne olduğunu değerlendirir.	 İnsanın Sorumluluğu	[!] Özgürlüğün ne olduğu ve insan için mutlak anlamda özgürlüğün mümkün olup olmadığı hakkındaki görüşlere yer verilmelidir.(determinizm, liberteryanizm, indeterminizm, otodeterminizm fatalizm gibi görüşler) [!] Bir eylemin nasıl özgür olabileceği ve bunun sorumluluk kavramı ile nasıl bütünleşebileceği ele alınmalıdır. [!] Özgürlük ve sorumluluk ilişkisine değinilmelidir.
7. Ahlaki eylemin amacının ne olduğunu tartışır.		[!] Ahlaki eylemin amacının mutluluk, dinginlik, haz, fayda, ödev olduğunu ileri süren görüşlere yer verilmelidir.
8. Evrensel ahlaki ilkelerin olup olmadığını tartışır.		[!] “Kişi vicdanı karşısında evrensel ahlak yasası var mıdır?” sorusuna verilen farklı cevapların neler olduğuna değinilmelidir. [!] Evrensel ahlak yasasının varlığını kabul edip bu yasayı farklı kriterlerle (sübjektif-objektif) açıklayan görüşlere yer verilmelidir. [!] Değişen davranışlara karşılık değerlerin değişmezliği ve evrenselliği vurgulanmalıdır.

ÜNİTE IV: AHLAK FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
9. Evrensel bir ahlaki tavır olarak Anadolu bilgeliğinin başlıca örneklerini tanır.		[!] Ahmed Yesevi'nin, Mevlana'nın, Yunus Emre'nin, Hacı Bektaş-ı Veli'nin sevgi temelli ve evrensel kucaklayıcılığı olan görüşlerinden örnekler verilmelidir.
10. Uygulamalı etik alanlarına ilişkin problemleri fark eder.	 Uygulamalı Etik Problemleri Nelerdir?	[!] Meslek etiği, çevre etiği, siyaset etiği, biyoetik, bilgi ve enformasyon etiğine yer verilmelidir.
		 Çoktan seçmeli, açık uçlu veya kısa cevaplı sorular, öğrenci gözlem formu, kontrol listesi kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılabilir.

ÜNİTE V: SANAT FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Sanata felsefe ile bakmanın anlamını kavrar.		[!] Sanat felsefesinin konusu açıklanmalıdır. [!] Sanat, zanaat, sanat eseri, sanatçı, estetik değer kavramları açıklanmalıdır. [!] Sanat ve felsefe ilişkisi üzerinde durularak sanata; sanat tarihi, sanat sosyolojisi gibi disiplinler açısından bakmak ne demektir, sanata felsefe ile bakmak ne demektir, açıklanmalıdır.
2. Sanatın açıklanmasına ilişkin farklı felsefi görüşleri kavrar.	 Sanat Felsefesi Nedir?	[!] Sanatı taklit, yaratma ve oyun olarak açıklayan görüşlere yer verilmelidir.
3. Sanat felsefesinin temel kavramı olarak güzellik kavramını tanıır. 4. Güzelliğin kaynağını tartışır.	 Güzel Nedir?	[!] Sanattaki ve doğadaki güzele karşılaştırmalı olarak yer verilmelidir. [!] Güzelliğin ölçütleri, güzelliğin kaynağı tartışılmalı, güzel kavramı ile ilgili farklı felsefelerle değinilmelidir.
5. Sanat eserinin niteliklerini fark eder.	 Sanat Eserinin Nitelikleri Öğrenciler, varsa bulunduğu yerde bir sergiye, tiyatroya vb. sanat etkinliklerini izlemeye götürülebilir ve sanat eserinin nitelikleri oradaki eserler üzerinden anlatılabilir. Öğrenciler götürülemez ise sınıfa çeşitli sanat eserlerinden örnekler (film, tablo v.s.) getirilebilir.	[!] Güzelliğin kriterlerinden uyum, oran, simetri gibi ölçütler vurgulanmalıdır. [!] Sanat eserinin estetik değer taşımak, tek olmak, özgünlük vb. niteliklerine değinilmelidir. Çoktan seçmeli, açık uçlu veya kısa cevaplı sorular, öğrenci gözlem formu, kontrol listesi kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılabilir.
6. Sanata ve sanatçıya etki eden unsurları değerlendirir.		[!] Sanata ve sanatçıya etki eden; dil, din, çevre, kültür, yetenek, sezgi, duygu vb. unsurlara değinilmelidir.
7. Ortak estetik yargıların olup olmadığını sorgular.		[!] Ortak estetik yargıların imkânı konusundaki farklı felsefi görüşlere yer verilmelidir.

ÜNİTE VI: DİN FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Din felsefesinin konusunu kavrar. 2. Dine, felsefe ile bakmanın anlamını kavrar		[!] Din ve felsefenin farklı yönleri açıklanmalı, din felsefesinin konusuna değinilerek dine felsefe açısından bakmanın ne anlama geldiği açıklanmalıdır. [!] Teoloji ve din felsefesi arasındaki fark belirtilmelidir.
3. Dinî alanın temel kavramlarını tanır.	 “Etika”	[!] Dini alanın temel kavramlarından; İman, inanç, ibadet, dinî tecrübe, fitrat, tevhid, yüce, kutsal, Tanrı, vahiy, peygamber vb. kavramlara yer verilmelidir.
4. Din felsefesinin temel problemlerini açıklar.	 Varlığın Sırrı	[!] İnanan bir varlık olarak insan, Tanrının varlığı, evrenin yaratılışı, vahyin imkânı, ruhun ölümsüzlüğü gibi konuların felsefi temalar olarak nasıl tartışılabileceği gösterilmelidir.
5. Tanrı hakkındaki görüşlerin temel özelliklerini açıklar.		[!] Tanrının varlığını kabul edenler; [deizm, teizm, monoteizm, politeizm panteizm, pananteizm (vahdet-i vücud)], Tanrının varlığını reddedenler(Ateizm), Tanrının varlığı ve yokluğunun bilinemeyeceğinin öne sürenler; Agnostisizm gibi görüşlere yer verilmelidir. Çoktan seçmeli, açık uçlu veya kısa cevaplı sorular, öğrenci gözlem formu, kontrol listesi kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılabilir.

ÜNİTE VII: SİYASET FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Siyaset felsefesinin konusunu açıklar.		[!] Siyaset, siyaset bilimi, siyaset felsefesi kavramları siyaset ve felsefe ilişkisi üzerinde durularak açıklanmalıdır.
2. Siyaset felsefesinin temel kavramlarını açıklar.	 Filozoflarla Röportaj	[!]Birey, toplum, sivil toplum, iktidar, yönetim, meşruiyet, egemenlik, hukuk, yasa, bürokrasi, devlet, adalet, demokrasi, laiklik, insan hakları kavramları aralarında ilişki kurularak açıklanmalıdır.
3. Siyaset felsefesinin temel sorularını fark eder.		[!] Siyaset felsefesinin; “İktidar kaynağını nerden alır? Meşruiyetin ölçüsü nedir? Bürokrasiden vazgeçilebilir mi? Sivil toplumun anlamı nedir? Bireyin temel hakları nelerdir? Egemenliğin kullanılış biçimleri nelerdir?” gibi temel sorularına yer verilmelidir.
4. Devletin nasıl ve neden ortaya çıktığına ilişkin görüşleri fark eder.		[!] İktidarın kaynağı ile ilgili (Platon, Aristo, Fârâbi, T.Hobbes, J.J Rousseau vb.) görüşlere yer verilmelidir.
5. Toplumun düzenine ilişkin farklı görüşlere imkân veren tartışmaları tanıır.		[!] İdeal düzenin olabileceğini yadsıyan ve kabul eden düşünce akımlarının temel özelliklerine değinilmelidir. [!] İdeal düzenleri belirleyen ölçütlere (adalet, eşitlik, özgürlük) yer verilmelidir. [!] İdeal bir toplum düzeninin nasıl olacağına yanıt vermeye çalışan ütopyalara örneklerle yer verilmelidir.
6. Toplumsal yaşamda birey devlet ilişkisini değerlendirir.		[!]Devlet adına olsa bile bireyin temel haklarından vazgeçmesinin beklenmemesi, bireyin ve devletin birbiri adına feda edilmemesi gerektiği örneklerle vurgulanmalıdır. Çoktan seçmeli, açık uçlu veya kısa cevaplı sorular, öğrenci gözlem formu, kontrol listesi kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılabilir

ÜNİTE VIII: BİLİM FELSEFESİ

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Bilime felsefi açıdan bakışı açıklar.		[!] Felsefenin bilim konusunu nasıl ele aldığı açıklanmalı, bilim felsefesinin temel sorularından "Bilim nedir? Bilimsel yaklaşım nedir? Bilimsel yöntem nedir? Bilimsel sonuç nedir? Bilimsel düşüncenin işlevi nedir? Bilimi diğer insani etkinlik alanlarından ayıran özellikleri nelerdir? vb." hakkında kısaca bilgi verilmelidir.
2. Felsefe ve bilim arasındaki ilişkiyi değerlendirir.	 Proje çalışması	[!] Bilimin, düşünümsel (refleksif) bir etkinlik olan felsefe ile karşılaştırılması yapılmalı ve felsefenin bilime bilimin de felsefeye katkılarına değinilmelidir.
3. Bilimin ve bilim anlayışının gelişimi hakkında bilgi sahibi olur.		[!] Bilimin ve buna paralel olarak bilim anlayışının tarihsel gelişimine ve değişimine örnekler verilmelidir.
4. Bilim felsefesi yaklaşımlarını tanıır.		[!] Bilim felsefesinin sorularına verilen farklı cevaplar dolayısı ile oluşan bilim felsefesi yaklaşımları indirgemeci ve bütüncü çerçevede tanıtılmalıdır. [!] Bilimi bir ürün ya da bir etkinlik olarak ele alan görüşler ve bu görüşlerin eleştirileri kısaca açıklanmalıdır. [!] Bilimsel paradigmlar çerçevesinde bilginin değişebileceği ve gelişebileceğine dikkat çekilmelidir
5. Bilimsel yöntem hakkında bilgi sahibi olur.	 Bilimin Özellikleri	[!] Klasik görüş açısından bilim ve bilimsel bilginin özelliklerine değinilmeli, bilimsel yöntemin özellikleri; hipotez, tündengelim, deney, hipotezin test edilmesi, teori, yasa, betimleme, açıklama, öndeyi vb. kavramlar çerçevesinde ele alınmalıdır.
6. Yaşamla bilim arasındaki ilişkiyi değerlendirir.	 Öğrenciler buldukları yerdeki bir gözlemevi ya da bir hastahane vb. yere götürülerek, orada bilimin yaşama katkısını gözlemlenmeleri sağlanabilir.	[!] Bilimsel bilginin değeri, yaşama katkısı vurgulanarak, bu değerin nereden kaynaklandığı belirtilmelidir. Çoktan seçmeli, açık uçlu veya kısa cevaplı sorular, öğrenci gözlem formu, kontrol listesi kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılabilir.

14. AÇILIMLI ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

Felsefe Nedir?

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Felsefeyle Tanışma
KAZANIMLAR	1. Felsefenin ne demek olduğunu sorgular. 2. Felsefenin anlamını açıklar.
KAYNAKLAR	Kenan Gürsoy, <i>“Fikir Hayatımızda Felsefenin Yerine Dair”</i> , Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler

SÜREÇ

- “Felsefe nedir?” sorusu sorularak öğrencilerin felsefeye ilişkin düşünceleri alınır.
- EK-1 deki metin okutulur.
- Metin üzerinden aşağıdaki sorular yöneltilerek grup etkileşimi başlatılır.
 - Felsefede neden çeşitli tanımlar vardır?
 - Felsefeyi anlamının yolu nedir?
 - Felsefenin doğup, büyüüp, gelişmesi ne ile mümkündür?
 - Felsefî soruları cevaplamak zor mudur? Neden?
- Felsefe kavramının kökeni (etimolojisi) açıklanıp, filozoflara göre farklı felsefe tanımlarının olduğu belirtilerek etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Nedir felsefe? Ne içindir? Neye yarar?

Felsefe hakkında kesin bir tarif mümkün değildir. **Aristoteles**'in tarifi, “Düzenli kâinat karşısında insanın saygılı şaşkınlığıdır” şeklindedir. Bir Fransız felsefe tarihçisi olan **Alfred Weber**'e göre ise felsefe, “Tabiat hakkında toplu bir görüşün araştırılması, genel bir açıklama denemesidir.”

Bu tarifler uzun uzadıya sürdürülebilir. Fakat hiçbiri için “Herkesin ortak olarak benimsediği işte budur.” demek mümkün değildir. Ama yine de genel bir ele alışla şu söylenebilir: **Felsefe; evreni, insan ve değerleri anlamak amacıyla sürdürülen en geniş bir araştırma; birleştirici, bütünleştirici bir açıklama gayretidir.**

Felsefeyi anlamamanın bir diğer yolu da onu tasvir şekliyle belirlemek olacaktır. Aslında felsefe insanın insan olarak diğer canlılarda bulunmayan; onu, maddi ve tarihî determinasyonun dışına çıkartan önemli bir özelliği ile ilgilidir. Bu, soru sorabilme kabiliyeti ve bu sayede evrenin, yaratılışın sırlarını araştırma ve değerlere yönelebilmek gücüdür.

Felsefe bir yerde sorularla doğar büyür ve gelişir. Onu yönlendiren ve dinamik bir bilgi olmasını sağlayan hep bu sorulardır. Fakat yine felsefi soruların bekledikleri cevaplar madde ile sınırlı günlük hayatımızı aşarlar. Çünkü duyularımızın bildirdiği dış dünya hakkındaki izlenimleri pozitivist bir anlayışla değerlendiren, ayrı ayrı bilimlerin inceledikleri olaylar ve bunların bağlı buldukları sebep-sonuç kanunları böyle soruları cevaplandırmaya yetkin değildir. Felsefe sorusu, basma kalıp olanla yetinmeyen ve zor tatmin olan bir gayretle varlığın ve insanın özüne, onların gerçek mahiyetine, insan bilgisinin imkân ve sınırlarına, yine insanın kâinattaki yerinin ne olduğuna ve hareketlerini idare eden ahlaki değerlerin neler olması lazım geldiğine doğru insan aklının en ciddi, en derin araştırmasıdır.

Kenan GÜRİSOY
Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler
“Fikir Hayatımızda Felsefenin Yerine Dair”

Felsefeyi Takdimimdir

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Felsefeyle Tanışma
KAZANIMLAR	8. Hayatın anlamlandırılmasında felsefenin rolünü sorgular.
KAYNAKLAR	Andre Comte-Sponville, Felsefeyi Takdimimdir

SÜREÇ

- EK-1 deki metin okutulur.
- Metin üzerinden aşağıdaki sorular yöneltilerek grup etkileşimi başlatılır.
 - Kimse bizim yerimize felsefe yapamaz ne demektir?
 - Felsefe yapmaksızın yaşamını düşünmek, düşüncesini yaşamak mümkün müdür?
 - Bildiğimiz, yaşadığımız ve istediğimiz şeyler üzerine düşünmeyi sağlayan bilgi türü hangisidir?
 - Felsefeye doğru adım atmak ne demektir?

Hayatın anlamına dair felsefi sorulara ve cevaplarına örnekler verilir ve insanın evrende kendini ve diğer varlıkları anlamlandırmaya çalışmasında felsefenin rolüne değinilerek etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Felsefe Nedir?

Felsefe nedir? Felsefe ne bir bilim ne de bir bilgidir; bir bilme edimi de değildir, elde bulunan bilgiler üzerinde bir düşüncedir. Bu nedenle “Felsefeyi öğrenemiyoruz” diyordu, Kant. Sadece felsefe yapmak öğrenilir. Nasıl? Kendi kendine felsefe yaparak: kendi düşünceni, başkalarının düşüncesini, dünyayı, toplumu, deneyimin bize öğrettiklerini, bizde bıraktığı bilinmezlikleri kendi kendine sorgulayarak... Tuttuğumuz yol üzerinde şu ya da bu “profesyonel” felsefecinin yapıtlarıyla karşılaşılabilir. Arzu edilmesi gereken de budur. Daha iyi, daha güçlü, daha derin düşüneceğiz. Daha uzağa ve daha ivedi gideceğiz. Yine Kant’ın dediği gibi: “Bir yargı modeli gibi değil sadece kendi kendine onun üzerine, hatta ona karşı bir yargıda bulunma fırsatı olarak ele alınmalıdır.” Kimse bizim yerimize felsefe yapamaz. Elbette felsefenin kendisi ne bir uzmanlık, ne bir meslek, ne de bir bilim dalıdır. İnsan varlığını oluşturan bir boyuttur. Hayatla ve akılla donatıldığımız andan itibaren, bu iki yetinin birbirine eklenmesi sorusu kaçınılmaz olarak varlığını ortaya koyar. Elbette felsefe yapmadan akıl yürütülebilir (fen bilimlerinde olduğu gibi), felsefe yapmadan yaşanabilir (budalalık ve tutku içinde yaşamak). Ama felsefe yapmaksızın yaşamını düşünmek, düşüncesini yaşamak olmaz. Çünkü felsefe budur.

Biyoloji hiçbir zaman bir biyoloğa nasıl yaşamak gerektiğini anlatmayacaktır. Yaşamın gerekli olup olmadığını, hatta biyoloji yapmanın gerekip gerekmediğini söylemeyecektir. Sosyal bilimler, ne insanlığın ne de beşeri bilimlerin değerinin ne olduğunu söylemeyecektir. İşte bunun için felsefe yapmak gerekmektedir. Çünkü bildiğimiz, yaşadığımız ve istediğimiz şeyler üzerine düşünmek gerekir. Sanat, din, politika. Bunlar büyük sorunlardır fakat büyük sorunların da sorgulanması gerekir. Hâlbuki onları sorguladığımız ya da onlar üzerine kendimizi biraz daha derinlemesine sorguladığımızda en azından bir kısmını kavramış bulunuruz. Böylece felsefeye bir adım atmış oluruz.

Andre Comte-Sponville, **Felsefeyi Takdimimdir**

Dilin Anlamı

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Felsefeyle Tanışma
KAZANIMLAR	9. Felsefe açısından dilin önemini değerlendirir.
KAYNAKLAR	Nermi Uygur, Felsefenin Çağrısı

SÜREÇ

- EK-1 deki metin okutulur.
- Metin üzerinden aşağıdaki sorular yöneltilerek grup etkileşimi başlatılır.
 - Bütün felsefe sorularını dökebileceğimiz temel kalıp nedir?
 - Anlamın anlamı nedir?
 - Dili sorgulamak ne demektir?
 - Dilin felsefeyle ilişkisi nedir?

Metinle ilişkili olarak felsefi etkinlikte dilin önemli bir araç olduğu ve dilin de kavramlar ağı olduğu vurgulanır ; dil, anlam anlama ilişkisine değinilerek etkinlik sonlandırılır.

FELSEFE: DÜNYAYA YÖNELMİŞ OLAN DİLİN ANLAMINDA DERİNLEŞME

Bir felsefe sorusunun olanca ağırlığı, “Nedir?” kilit-taşına dayanır.

Felsefedeki “Nedir?” kavramların anlamını sorar. Bu “Nedir?”de şaşmayla karışık bir araştırma dileği açığa çıkar. “Nedir?” doğrudan doğruya anlama yapışıktır. “Nedir?”, “...anlamı nedir?” ile aynı şeydir. Bütün felsefe sorularını gerçekten felsefe sorusu iseler- bu kalıba dökebiliriz. Örneğin, “İyi Nedir?” sorusunu soran, kendisine bir felsefe sorusu sormuşsa, aslında “İyi sözünün anlamı nedir?” sorusunu sormuştur. İşte, felsefe, “Nedir?” in soru konusu yaptığı kavramların anlamıyla uğraşmaktadır. Her felsefe sorusunda amaç bir kavramın ya da kavram öbeğinin açıklanmasıdır. Anlamı sorma, felsefe sorularının özelliğidir. Felsefede asıl kaygı anlamdır. Oysa günlük sorular anlama ilgisizdir. Sokak kapısı kapalı mı? Sorusunun amacı, belli bir dünya durumunun üzerinde aydınlanmaktır. Dikkat, soru cümlesindeki tek tek sözlerde ya da bu sözlerin birlikteliğinde değil; bu sözlerin aracılığı ile dünya olaylarının kendisinde yoğunlaşmıştır. Açıklanması istenen gerçekteki sokak kapısına ilişkin bir özelliktir. Bundan, gerçek sokak kapısındaki şöyle ya da böyle oluşu göz önüne getiren başka bir yol, örneğin, havada belli biçimler çizen el işaretleri de soruyu meydana getirebilir. Kuşkusuz “Sokak kapısı kapalı mı?” sorusunun, “Sokak kapısı kapalı mı?” çeşidinden bir anlamı vardır. Ama sorunun asıl alıp vereceği anlamla değil, gerçeklemdir. Günlük kesimde soranın yüzü dünya alanına dönüktür, soruyu kovuşturmak için dünyanın içine dalmak gerekir. Felsefede ise soru, bazı sözlerin anlamları karşısında duraksamadır; yapılacak şey, bu kavramların anlamında derinleşmektir. Dünya ve anlam, işte bir yanda günlük soruların, öbür yanda felsefe sorularının ortaya çıktığı iki büyük yaşayıp araştırma boyutu.

Felsefe sorusunun aydınlatmayı dilediği anlam, olabilen dünyaların ötesinde yeni bir ülke değildir. “... anlamı nedir?” deki anlam kavramlarının anlamıdır. Anlamın ortamı dildir, dildeki sözlerdir, söz düzenleridir. Dil ise, daha şu her günlük konuşmalarımızdan açıkça belli olduğu gibi dünyaya aşkın bir gerçeklik değildir. Yalnız, bundan, felsefe sorularının düpedüz dili araştırdığı sonucunu çıkarmamalıyız. Felsefe sorusu ne evren olarak evreni ne de dil olarak dili sorar. Kısaca söylemek gerekirse, “Felsefe sorusu dünyaya yönelmiş olan dilin anlamında derinleşmeyi başlatır.” denebilir. Böylece, felsefenin, tümüyle bu derinleşme olduğu meydandadır.

Nermi Uygur

Felsefenin Çağırısı

Bilgi Türleri

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Bilgi Felsefesi
KAZANIMLAR	2. Bilgi türlerini ayırt eder
KAYNAKLAR	Necati Öner, Bir Bilgi Türü Olarak Sanat, Felsefe Yolunda Düşünceler

SÜREÇ

- EK-1 deki metin okutulur.
- Metin üzerinden aşağıdaki sorular yöneltilerek grup etkileşimi başlatılır.
 - Bilgi ne demektir?
 - Bilgi edinme ne demektir?
 - Bilgi türleri nelerdir?
 - İnsan niçin bilgi sahibi olur?

Öğrencilerin cevapları dinlendikten sonra, bilgi türlerinden olan gündelik, dinsel, teknik ve bilimsel bilgi ile sanat ve felsefe bilgisi karşılaştırmalı olarak açıklanarak etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Bilgi Türleri

Bilgi: Var olanın tanınması, başka ifade ile var olanın tasavvurudur.

Bilgi edinme: Var olandan haberdar olmadır.

Var olan: Hükme konu olabilen yani hakkında hüküm verilebilendir. Başka bir deyişle, bilgi objesi olabilendir.

Varlık: Bir anlamda var olanların bütünüdür. Bir anlamda da var olanın varlığının ifadesidir.

İnsan, varlık hakkındaki bilgiyi farklı kaynaklardan, farklı yöntemlerle elde eder ve kazandığı bilgilerle varlık karşısında vaziyet alır. İnsanın hayat mücadelesi var olanlar karşısında vaziyet alışlardan ibarettir. O hâlde bizi, insan olarak yöneten varlık hakkındaki bilgilerimizdir. Diğer canlılardan insanı ayıran başlıca faktör de budur.

Farklı varlık türleri olduğu gibi farklı bilgi türleri de vardır. Bilgi türleri ifade ettikleri, bir bakıma yansıttıkları varlık türlerine göre adlandırılırlar; matematik, fizik, sosyoloji vs. gibi. Matematik ideal varlığın bir türünü konu edinir; fizik ve kimya madde ile; biyoloji canlı ile; sosyoloji ve psikoloji insanla meşgul olur. Bilgiler bir de dayandıkları kaynak, kullandıkları yöntem ve edindikleri amaca göre; amiyane günlük bilgi, bilim, din, sanat, felsefe, teknik diye de çeşitlenirler.

İşlediğim konuda ikinci tür çeşitleme dikkate alınmıştır. Biz hayatımızı bu tür bilgilere dayanarak düzenler ve yönlendiririz.

Bilgi türlerinin çokluğu karşısında biri kabul edilip diğeri yok sayılamaz. Her biri ayrı ayrı planlarda olduğu için birbirine indirgenemezler de, aralarında mukayese yapmak da doğru olmaz. Genel olarak şu şundan üstündür, mesela bilim sanattan üstündür, denemez. Bu yönde kısmi hükümler verilebilir, şu konuda daha elverişlidir gibi.

Her bilgi türünün hayatımız üzerinde etkisi vardır. En düzensiz olan amiyane bilginin bile günlük hayatımızı nasıl etkilediğini her birimiz her gün müşahede edebiliriz. Her birimizin kişisel hayat tecrübesi ile edindiğimiz bilgilerin etkisinden kendimizi pek

kurtaramayız. Her birimizin az veya çok batıl inançları vardır. Bunları da amiyane bilgiler içerisinde sayabiliriz. Bilim, teknolojiye de hâkim olması bakımından, en çok etkilendiğimiz, faydalandığımız bilgi türüdür. Dinin fert ve toplum üzerindeki etkisi inkâr edilebilir mi? Böylece bilgi türlerinden her birinin insan hayatında ayrı bir yeri vardır. Ve her birimiz onlardan şu veya bu ölçüde faydalanarak davranışlarımızı ayarlarız.

İnsanın niçin bilgi sahibi olduğu sorusu farklı şekillerde cevaplandırılmıştır. İnsan tecessüsünü gidermek için veya tabiata hâkim olmak için veya fayda sağlamak için bilgi edinmektedir denilmiştir. Cevapların her üçünün de doğru tarafları vardır. Merakını gidermek, gerçeği bulmak, böylece bir doyum sağlamak insanın tabiatı gereğidir. İnsan bununla yetinmeyip elde ettiği bilgileri kullanarak başka ihtiyaçlarını giderme yoluna da gidiyor. Bilgi edinme istek ve ihtiyacı son bulmuyor, hergün eskilerine bir yenisini ekliyor ve insan bilgi edinme yolunda durmadan ilerliyor.

Necati Öner

Bir Bilgi Türü Olarak Sanat

Felsefe Yolunda Düşünceler

İnsan Bilgisinin İlkeleri

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Bilgi Felsefesi
KAZANIMLAR	4. Bilginin doğruluk ölçütleri konusundaki farklı görüşleri tanıtır
KAYNAKLAR	Descartes, Felsefenin İlkeleri

SÜREÇ

- Öğretmen bilginin doğruluk ölçütlerinden, “doğruluk, uygunluk, tutarlılık, tümel uzlaşım, apaçıklık, sağladığı yarar”vb. kriterleri değerlendiren görüşleri kısaca anlatır.
- Gönüllü öğrencilerden bilginin ölçütlerine örnekler vermesi istenir.
- EK-1 deki metin okutulur.
- Açık seçik bilgi ne anlama geliyor? sorusu sorularak öğretmen tarafından konu özetlenir, etkinlik sonlandırılır.

EK-1

İnsan Bilgisinin İlkeleri

Açık ve seçik bilgi ne anlama geliyor?

Birçok kimse vardır ki, hiçbir şeyi, ona ilişkin iyi bir yargıda bulunmak için, gerektiği biçimde görmezler; zira apaçık bir yargının dayanabileceği bilgi yalnız açık değil, seçik de olmalıdır. Açık bilgiden dikkatli bir zihne görünen ve belli olan bilgiyi demek istiyorum. Örneğin, nesnelere gözlerimize görüleceği, onlar üzerine büyük bir kuvvetle etkide bulunacağı ve böylece onları kendilerine bakacak duruma sokacağı zaman, nesneyi açıkça görürüz diyoruz; seçik bilgilerden de, kesin ve başka bilgilerden ayrı bir bilgiyi demek istiyorum. Öyle ki, bu bilgide onun gerektiği gibi, gözden geçirme açıkça görünenden başka bir şey bulunmaz.

Bilgi seçik olmadan açık olabilir, ama açık olmadan seçik olamaz.

Örneğin, bir kimse yakıcı bir acı duyduğu zaman, bu acıdan edindiği bilgi kendi gözünde açıktır, ancak bundan dolayı her zaman seçik değildir çünkü çoğu zaman bu acıyı yaralanan kısmında bulunduğunu sandığı şeyin niteliği üzerine verdiği yanlış yargıyla karıştırdığı gibi, açık olarak kendinde bulunan duygu ya da belirsiz düşünceden başka bir şey görmese de, gene yaralanan kısımda var olan şeyin kendi düşüncesinde bulunan acı düşüncesine ya da durumuna benzediğini sanır, böylece bilgi bazen seçik olmaksızın açık olabilir, ama açık olmaksızın seçik olamaz.

Descartes

Felsefenin İlkeleri

İlk Neden

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Varlık Felsefesi
KAZANIMLAR	4. Felsefenin varlıkla ilgili temel sorularının farkına varır
KAYNAKLAR	Fârâbi, El-Medinetü'l-Fâzılâ.

SÜREÇ

- EK-1 deki metin okutulur.
- Metinden hareketle varlığa ilişkin temel kavramlar ve sorular öğrencilere buldurulur.
- Öğretmen tarafından felsefenin, varlığın özüne ilişkin soruları “Gerçekten bir şey var mıdır? Varlığın mahiyeti nedir? Varlık değişken midir? Varlık bir midir, çok mudur? Evrende düzen var mıdır? Evrende özgürlük var mıdır? Evren sonlu mudur, sonsuz mudur? Evrende amaçlılık var mıdır?” ve bu sorulara verilen farklı cevaplar tanıtılarak etkinlik sonlandırılır.

EK-1

İlk Neden Bir'dir Ve Akıldır

İlk var olan, bütün diğer var olanların varlığının **ilk nedenidir**. O her türlü eksiklikten münezzehtir (arınmıştır). Buna karşılık ondan başka olan her şeyde bir veya daha fazla sayıda herhangi bir türden eksikliğin olması zorunludur. Ancak bir olan, bu eksikliklerin tümünden arınmıştır. Dolayısıyla onun varlığı en üstün varlıktır ve diğer bütün varlıklardan önce gelir. Onun varlığından daha üstün olan ve ondan önce gelen bir varlığın olması mümkün değildir. Demek ki o, varlık üstünlüğü bakımından en yüksek derecede ve varlık mükemmelliği bakımından en üst mertebededir. Bundan dolayı onun varlık ve tözüne, yokluğun karışması hiçbir şekilde mümkün değildir. Onun herhangi bir biçimde bilkuvve (gizli güç olarak, henüz gerçekleşmemiş, ancak gerçekleşme imkânına sahip olarak) varlığa sahip olması mümkün olmadığı gibi, herhangi bir biçimde var olmaması da mümkün değildir. Bundan dolayı o, ezeldir; ezeli olmak için kendisini varlıkta kalıcı kılacak herhangi bir şeye ihtiyacı olmaksızın tözü ve özü bakımından daimî olarak vardır. Onun tözü, kalıcı olması ve daimî varlığa sahip olması için yeterlidir. Hiçbir varlık onun varlığının benzeri olamayacağı gibi sahip olduğu veya sahip olmadığı varlık derecesine sahip olan hiçbir varlık da mevcut değildir. O, varlığının kendisiyle, kendisinden veya kendisi için olacağı bir nedeninin olması mümkün olmayan bir var olandır. Çünkü o ne bir maddedir ne de bir madde veya taşıyıcı özne ile kaimdir; tersine onun varlığı her türlü madde veya taşıyıcı öznenen bağımsızdır. Onun sureti de yoktur; çünkü suret ancak maddede olabilir. Eğer onun sureti olsaydı, özünün madde ve suretten meydana gelmesi gerekirdi. Eğer böyle olsaydı, o, meydana gelmiş bu iki parça ile kaim olurdu ve bu durumda onun varlığının bir nedeni olmuş olurdu (Çünkü bu durumda bu iki parçasından her biri, onun bütününün varlığının nedeni olmuş olurdu, oysa biz onun ilk neden olduğunu kabul etmiş bulunuyoruz.). Aynı şekilde onun varlığının yalnızca kendilerini gerçekleştirmek için var olacağı bir maksat ve amacı da yoktur. Çünkü eğer böyle olsaydı, bu maksat ve amaç onun varlığının nedeni olmuş olur ve dolayısıyla o ilk neden olmazdı. Aynı şekilde onun varlığını kendisinden önce gelen bir şeyden almış olması daha az akla uygundur.

Fârâbi

El-Medinetü'l-Fâzilâ

Ernst Cassirer'de İnsan

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Varlık Felsefesi
KAZANIMLAR	7. Varlığı ve kendi varlığını sorgular.
KAYNAKLAR	Betül Çotuksöken, “Ernst Cassirer'de İnsan”, Yüzyılıımızda İnsan Felsefesi

SÜREÇ

- EK-1' deki metin okutulur.
- Metinden hareketle insanın kendi varlığını sorgulamasının ne demek olduğu öğrencilere sorulur ve öğretmen rehberliğinde tartışılır.
- İnsan hakkında felsefe yapmanın temel anlamı kavratılır.
- İnsanın varlık olarak evrendeki yeri ele alınmalı, insanoğlu dışında hiçbir varlığın kendi varlığı ya da varlık karşısında merak ve hayrete düşmediği vurgulanarak etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Ernst Cassirer'de İnsan

İnsan düşünmesi olguları, varlıkları sınıflandırmadan yanadır. Olgular, olaylar, varlıklar, nesnelere arasında genellikle benzerlik ilkesine dayalı olarak kurulan ilişkiler, bağıntılar, başka deyişle var olanı mantıkla (düşünme süreciyle) anlaşılır kılma, dünyanın karmaşık yapısını yalına indirgemede çok işe yarar. İnsan, düşünen varlık olarak karmaşık olaylar ve varlıklar örgüsünün temelindeki yalınlığını kavrar ve dolayısıyla dünyaya anlam verir. İnsan, var olana anlam yükleyen bir varlık olarak kendini ortaya koyar. Düşünmenin ürünü olarak beliren düşünceler de ya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak hep insanla ilgilidir. Düşünmenin en ince , en soyut ve (sırasında “bölük pörçük” olmasına karşın) en genelleyici ürünü olarak beliren felsefi düşünme biçiminde en önemli konu insan gerçeğidir. Felsefe tarihi, insanı anlamının tarihidir bir bakıma. Ama zamanla, insana ilişkin dolaylı yaklaşımlar da yeterli olamamış ve filozoflar, düşünürler doğrudan doğruya, açık seçik olarak insanı kendilerine konu edinmişlerdir. İşte felsefi insan bilim böyle bir istemenin sonucunda, felsefenin önemli bir dalı olarak ortaya çıkmıştır. Felsefi antropoloji bir görüş değildir, felsefenin bir dalıdır. Bu dalda çeşitli görüşler vardı. İşte bu farklı görüşlerin insana bakışı söz konusu olabilir... Çünkü hangi felsefi antropoloji görüşü olursa olsun, şu ya da bu biçimde insana, insanlara bakar, doğrudan doğruya insana, insanlara ilişkin yapı sorunlarını nesne edinir. İnsan bilimi doğrudan bir çalışma alanı olarak gören bilim adamı ya da filozof için durum budur.

Betül Çotuksöken

Ernst Cassirer'de İnsan Felsefesi

“ Yüzyılımızda İnsan Felsefesi”

İyi ve Kötü

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Ahlak Felsefesi
KAZANIMLAR	3. İyi-kötü kavramlarını değerlendirir.

SÜREÇ

“Sokakta para buldunuz, ne yaptınız?” sorusuyla öğrencilerin dikkati çekilir.

- Tahtaya “**iyi-kötü**” kavramları yazılır.
- Kelimelerin anlamı öğrencilerle tartışılır.
- Öğrencilerin cevaplarını sınıfla paylaşımları istenir.
- Aşağıdakilere benzer sorularla sınıf etkileşimi devam eder.
 1. Bir davranışı ahlaki kılan nedir?
 2. Size göre iyi nedir? Kötü nedir?
 3. Biri için iyi olan, herkes için iyi midir?
 4. İyinin ve kötünün ölçütleri neler olabilir?
 5. Yaşamınızdan iyi ve kötüye örnekler veriniz.
 6. İyi ve kötü davranışlarda iradenin rolü nedir?

İnsanın Sorumluluğu

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Ahlak felsefesi
KAZANIMLAR	6. Özgürlüğün ne olduğunu değerlendirir
KAYNAKLAR	Jean Paul Sartre'dan aktaran Armand Cuvillier, Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler

SÜREÇ

- EK-1 deki metin okutulur.
- Metin üzerinden aşağıdaki sorular yöneltilerek grup etkileşimi başlatılır.
 - Varoluş özü önceler ne demektir?
 - İnsan, olduğu şeyden sorumludur ne demektir?
 - Olduğumuz kişiyi seçmek ne demektir?
 - Özgürlük ne demektir?
 - Sorumluluk ne demektir?

Sorular sorularak öğrencilerin cevapları alınır. Öğretmen rehberliğinde özgür- lüğün ne olduğu ve sorumlulukla ilişkisi kavratılır. Bir eylemin nasıl özgür ola- bileceği ve bunun sorumluluk kavramı ile nasıl bütünleşebileceği ele alınarak dersin metinle ilgili kısmı sonlandırılır.

Özgürlüğün ne olduğu ve insan için mutlak anlamda özgürlüğün mümkün olup olmadığı hakkındaki görüşler (determinizm, indeterminizm, otodeterminizm gibi görüşler) öğrenciye anlatılarak etkinlik sona erdirilir.

EK-1

İnsanın Sorumluluğu

Eğer gerçekten varoluş, özü nceliyorsa, insan, olduğu Şeyden sorumludur. Bu Şekilde, varoluşçuluğun ilk girişimi, her insanı olduğu Şeyin sahibi olma hâline getirmektir ve varoluşunun tüm sorumluluğunu kendine dayandırtmaktır. İnsan kendinden sorumludur dediğimiz zaman, insanın yalnızca kendinden değil, tüm insanlardan sorumlu olduğunu söylemek istiyoruz. Aslında, olmak istediğimiz insanı yaratırken aynı zamanda insanın olması gerektiğini umduğumuz Őekildeki bir imgesini de yaratmayan hiçbir eylemimiz yoktur. Şunu veya bunu olmayı seçmek, aynı zamanda setiğimizin değerini de doğrulamak demektir çünkü hiçbir zaman kötülüğü semeyiz; hiçbir Şey herkes için iyi olmadan bizim için iyi olmaz. Diğer taraftan eğer varoluş özü nceliyorsa ve imgemizi biimlendirdiğimiz anda var olmak istiyorsak, bu imge hem herkes için, hem de tüm dönemimiz için geçerlidir. Böylece sorumluluğumuz, onu varsayabileceğimizden çok daha büyüktür çünkü tüm insanlığı kapsamaktadır.

Jean Paul Sartre'dan

Aktaran:Armand Cuvillier

Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler

Uygulamalı Etik Problemleri Nelerdir?

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Ahlak Felsefesi
KAZANIMLAR	10. Uygulamalı etik alanlarına ilişkin problemleri fark eder.
KAYNAKLAR	Prof. Dr. Şevket Ruacan, Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik İlkeler
MATERYALLER	EK-1, EK-2

SÜREÇ

- EK-1’deki metin okunur.
- Öğrencilere metinle ilgili aşağıdaki gibi sorular yöneltilir.
 1. Etik ilkeler değişken midir? Bunu etkileyen unsurlar neler olabilir?
 2. Metne göre etiğin temelindeki ana belirleyiciler nelerdir? Başka neler olabilir? Neden?
 3. Metne göre bilimsel araştırma ve sonuçlarından ortaya çıkan etik sorunlar nelerdir? Sizce başka neler olabilir?
- Öğrencilerden alınan cevaplarla etik sorunlar üzerinde durulur.
- Günümüzdeki uygulamalı etik problemlerinden; çevre etiği, siyaset etiği, biyoetik, bilgi ve enformasyon etiğine örnekler verilir.
- EK-2’deki metin okutularak öğrencilerden yorumlamaları istenir.
- Metinden hareketle günümüzdeki meslek etiğine uyan ve uymayan örnekler vermeleri istenir.

DEĞERLENDİRME

1. Dereceli puanlama anahtarı kullanılarak süreç değerlendirilir.

ÖLÇÜTLER	5	4	3	2	1
1. Duruma ilişkin akılcı yorumlar yaptı.					
2. Fikirlerini ve görüşlerini etkili şekilde ifade etti.					
3. Diğer öğrencilerin görüş ve fikirlerini etkili şekilde dinledi.					
4. Günümüzdeki uygulamalı etik problem alanlarını fark etti.					

EK - 1

Uygulamalı Etik Problemleri

Etik son yıllarda günlük yaşamımıza giderek yerleşen bir sözcük oldu. Gerçekte etik, bilimsel ve akademik yaşamın en önemli temel taşlarından birisi olarak ilgilenilmesi, incelenmesi, dikkate alınması ve öğretilmesi gereken bir kavram olmalıdır.

Etik bir çalışma faaliyetinde bulunan insanların ahlak ilkelerini, davranış biçimlerini, görevlerini ve zorunluluklarını belirleyen kurallar zinciri olarak tanımlanabilir. Etik, yasalardan farklı olarak çoğunlukla yazılı ve kesin koşullar içermez. Zamana, değişen koşullara, toplumsal gereksinim ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak değişimler gösterebilir. Ancak temelindeki **iyilik etme, kötülük etmeme, adil davranma** gibi ana belirleyiciler değişmez.

Bilimsel araştırmalar ve onların doğal sonuçları olan bilimsel yayınlar üzerinde son yıllarda çok önemli etik sorunlar belirmiş ve toplumun her kesiminin ilgisini üzerinde toplamıştır. Bunlardan bazıları;

- **Yazarlık Hakkı Sorunları**
- **Korsanlık**
- **İnsan ve hayvan etiğine saygısızlık**
- **Taraflı yayın vb.**

Örnek olarak bir ilaç konusunda yapılan yanıltıcı bir yayını ele alabiliriz. Bu çalışma için toplum çeşitli kaynaklardan büyük maddî destekler vermektedir. O alanda çalışan birçok kişinin maaşları ve diğer ödemeleri gene toplum tarafından sağlanmaktadır. İlacın yanlış tanıtılması ile bilimsel çevreler yanılacak ve sonuçta o ilacın denendiği veya uygulandığı birçok kişi kötü yönde etkilenecektir. Böyle yanıltıcı bir yayının o kişi, kurum ve ülke için getireceği olumsuz yankılar da yabana atılamaz.

GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMALI ETİK PROBLEM ALANLARINDAN BAZILARI:

- A. BİLİM ETİĞİ**
- B. ÇEVRE ETİĞİ**
- C. SİYASET ETİĞİ**

Ç. BİO ETİK

D. MESLEK ETİĞİ

E. İNTERNET VE ENFORMASYON ETİĞİ

F.

Prof. Dr. Şevket RUACAN

Bilimsel Araştırma Ve Yayınlarında Etik İlkeler

EK-2

Meslek Ahlakına Örnek Olarak Ahilik Geleneği

Burgazi Fütüvvetnamesi'nde Ahi ahlakını meydana getiren kuralları şöyle sıralayabiliriz;

a- Ahiler birkaç iş ve sanatla değil, yeteneklerine uygun olan tek bir iş ve sanatla uğraşmalı, sanatını geliştirmelidir.

b- Ahi doğru olmalı, emeğiyle hak ettiğinden fazlasını istememelidir.

c- Ahi işinin ve sanatının geleneksel pirlerinden kendi ustasına kadar bütün büyüklere içten bağlanmalı ve saygı duymalıdır.

ç- Bir kimse Ahi olabilmek ve Ahilik Teşkilatı'na alınabilmek için yüz yirmi dört Ahilik kuralını bilmeli ve ona göre hareket etmelidir.

Bunlardan bazıları;

- 1- İyi huylu ve güzel ahlaklı olmak,
- 2- İşinde ve hayatında doğru ve güvenilir olmak,
- 3- Ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak,
- 4- Sözünü bilmek, sözünde durmak,
- 5- Hizmette ayırım yapmamak,
- 6- Yaptığı iyilikten karşılık beklememek,
- 7- Güler yüzlü olmak,
- 8- Dostlarına ve meslektaşlarına karşı tatlı sözlü, samimi ve güler yüzlü olmak,
- 9- Hataları yüze vurmamak,
- 10- Dostluğa önem vermek,
- 11- Din ve mezhep gözetmeksizin bütün insanlara karşı sevgi beslemek,
- 12- Kötü söz ve hareketlerden sakınmak,
- 13- Maiyetinde ve hizmetinde olanları korumak ve haklarını vermektir.

Ahiliğin kuralları yanında altı da şartı vardır bunların üçü açık, üçü kapalıdır.

Açık olanlar : Eli, kapısı, sofrası

Kapalı olanlar : Gözü, dili, beli

Burgazi Fütüvvetnamesi

Sanat Felsefesi Nedir?

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Sanat Felsefesi
KAZANIMLAR	2. Sanatın açıklanmasına ilişkin farklı felsefi görüşleri tanır.

SÜREÇ

- Sizce sanat nedir?
- Sanat eseri nasıl oluşur? soruları sorularak;

“Asıllarına hayran olmadığımız şeylerin benzerlerine hayran olmamız şaşılacak şeydir.”

(PASCAL) sözüyle sanatta taklit,

“İnsan oynadığı sürece tam insandır.” (SCHILLER) sözüyle sanatta oyun,

“Sanatçının hayal gücünün katılmadığı bir doğa, ne güzeldir ne de çirkindir.” (B.CROCE)

özünüyle sanatta yaratıcılık kuramlarına değinilir ve aşağıdaki sorulara cevaplar aranır.

- Sizce sanat taklit mi, oyun mu, yaratma mıdır?
- Felsefeye göre sanat nedir?
- Öğretmen, öğrencilerden gelen cevaplarla sanat eserinin nasıl oluştuğunu, estetik değerini, felsefenin sanata bakışını vurgulayarak etkinliği sonlandırır.

NOT: Öğretmen etkinlik sırasında öğrencilere uygun bir fon müziği de dinletebilir

Güzel Nedir?

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.+40 dk.
ÜNİTE	Sanat Felsefesi
KAZANIMLAR	3. Sanat felsefesinin temel kavramı olarak güzellik kavramını tanır.
MATERYALLER	Descartes'a ve Plotinus'a göre güzel kavramı hakkında iki metin

SÜREÇ

- EK-1 deki ve EK-2 'deki metinler okutulur. Bu metinler üzerinden güzel kavramı yeniden değerlendirilir. Metinlerin değerlendirilmesi temele alınarak sanattaki ve doğadaki güzele karşılaştırmalı olarak yer verilir. Bu etkinlik sırasında sınıfa doğadan ve sanat eserlerinden “güzel” olduğu düşünülebilecek objeler getirilebilir ve bunlar hakkında öğrenciler tartışılarak konuyu daha iyi kavramaları sağlanabilir.
- Güzelliğin bu açıdan değerlendirilmesinin ardından, öğretmen tarafından güzelliğin ölçütleri, kaynağı hakkında öğrencilere bilgi verilir; güzel kavramı ile ilgili farklı felsefi yaklaşımlara değinilerek etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Descartes'cılara Göre Güzellik

Neden tüm insanların doğal olarak güzelliği sevdiklerini düşünüyorsun? Her güzellik, en azından zihin nesnesi olan güzellik, açıkça Düzen'in bir taklidi olduğu içindir. Eğer sanatında usta olan bir ressamın resmindeki, önemli kişi daha iyi görünecek, giysisinin renkleri çok canlı olacak, yüzünün havası ve onu çevreleyen tüm kişilerin beden durumu, fırsat düştüğünde hareket ettirmek zorunda oldukları ruhun devinimlerini belirtecek şekilde, bir tablonun tüm figürlerini düzenlemişse, bu ressamın yapıtındaki her şey, içinde rastlanan düzen nedeniyle zevk verecektir.

Malebranche

Aktaran: Armand Cuvillier

Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler

EK-2

Plotinus'a G6re G6zel Kavramı

Yukarı d6nyanın ve içinde yaşadığımız aşağı d6nyanın g6zel Őeyleri niçin g6zeldirler? Onların g6zel olmalarının nedeni bir kavramdan pay almalarıdır. 6nk6 formdan yoksun olan her Şey bir form almak 6zere varlığa getirilmiştir ve bir kavram, bir akıldan veya formdan pay almadıkça çirkin ve tanrısal akla yabancı olarak kalır. Kavram, bir varlığın kendisinden meydana geldiği birçok parçasını birbiriyle birleştirerek onları d6zene sokar. Onları aynı noktada toplanan bir b6t6n hâline getirir ve birbirleriyle uyum içine sokarak onlarda birliği yaratır. 6nk6 kavramın kendisi birdir ve onu kendisine biçim verdiği varlığın da birçok parçadan meydana gelen bir varlığın 6yle olması ne kadar m6mk6nse bir olması gerekir.

Plotinus, **Enneadlar**

Sanat Eserinin Nitelikleri

DERS	FELSEFE
SINIF	11
YAKLAŞIK SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Sanat Felsefesi
KAZANIMLAR	5. Sanat eserinin niteliklerini fark eder.
MATERYALLER	Örnek bir mimari eserin fotoğrafı, şiir ve tablo örneği

SÜREÇ

- Eklerde (EK-1, EK-2, EK-3) bulunan Mimar Sinan'ın eseri olan “Selimiye Camii”nin resmi, Osman Hamdi Bey'in “Kaplumbağa Terbiyecisi” resmi, Yahya Kemal'in “Eski Musıkî” adlı şiiri öğretmen tarafından sınıfa getirilir, tahtaya asılır veya yansıtılır.
- Tahtaya asılan veya yansıtılan şiir ve resimler hakkında aşağıdaki sorular sorulur.
 1. **Eski Musıkî** şiirindeki duygu ve düşünceler bir başkası tarafından bir daha aynen yansıtılabilir mi? Yansıtılamazsa neden?
 2. **Selimiye Camii** aynı şekilde bir daha yapılabilir mi? Yapılamazsa neden?
 3. **Kaplumbağa Terbiyecisi** resmindeki fırça darbeleri ve renkler aynen yansıtılabilir mi? Yansıtılamazsa neden?
 4. Sanat eserini özgün kılan nedir?
- Sorulara verilen cevaplardan yola çıkılarak sanat eserlerinin, sanatçıya özgün ve biricik olduğu öğrencilere buldurulur.

DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki sorularla süreç değerlendirilir.

- 1.Sanatçı ortaya koyduğu eserin aynısını neden bir daha yapamaz?
- 2.Neden her eser, sanat eseri sayılmaz?
- 3.Herkesçe kabul görmüş sanat eserlerine örnek veriniz?

EK-1

SELİMİYE CAMİİ

EK-2

KAPLUMBAĞA TERBİYESİ

ESKİ MUSİKİ

Çok insan anlayamaz eski musikimizden
Ve ondan anlamıyan bir şey anlamaz bizden.
Açar bir altın anahtarla ruh ufuklarını,
Hemen yayılmaya başlar sadâ ve nur akını
Ve seslenir büyük Itri, semayı örten ruh,
Peşimde dalgalanır bestesiyle Seyyid Nuh,
O mutlu devrede Itri'ye en yakın bir dost
Işıklı danteleler bestekârı Hafız Post...
Bu neslin ortada dâhicedir başardığı iş,
Vatan nasıl karışır musikiyle, göstermiş.

Bu yaz kemençeyi bir dinledinse Kanlıca'da,
Baharda bir gece tanburu dinle Çamlıca'da.
Bu sazların duyulur her telinde sade vatan.
Sihirli rüzgar eser daima bu topraktan.

Evet bu eski nesil bir şerefli âlem açar,
Duyuşta ince zamanlardan inkıraza kadar.
Yüz elli yıl sıra dağlar birer birer yücelir
Ve akıbet Dede'nin anlı şanlı devri gelir.
Bu musikiyi, o, son kudretiyle parlattı;
Ölünce, ülkede bir muhteşem güneş battı.

Yahya Kemal Beyatlı

Kendi Gök Kubbemiz

ETİKA

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Din Felsefesi
KAZANIMLAR	3. Dini alanın temel kavramlarını tanır.
KAYNAKLAR	Örnek metin “Spinoza, Etika”

SÜREÇ

- Öğrencilerin bildikleri dinî kavramları listelemeleri istenir.
- Bu kavram listesi oluştuktan sonra EK-1 deki metin okutulur.
- Öncelikle öğrencilerin listelerindeki dinî kavramlarla metinde yer alan dini kavramlar arasında ortak olanları bulmaları istenir.
- Daha sonra listelerinde olmayan fakat metinde olan dinî kavramların neler olduğu buldurulur.
- Bütün kavramların ortak listesi yapılır.

EK-1

ETİKA

Birinci Kısım

TANRI HAKKINDA

Tanım I

Özü varlığı kavrayan yahut ancak var olarak tasarlayabileceğimiz şeye kendi kendisinin nedeni (causa sui) diyorum.

Tanım II

Sınırlı olan yahut kendisiyle aynı tabiatta başka bir şeyle sınırlı olabilen bir şeye kendi cinsinden bitimli diyorum. Mesela cisim kendi cinsinde bitimlidir çünkü herhangi bir cismi tasarlırsak, tasarladığımızdan daha büyük bir cismi tasarlayabiliriz ve bu daha büyük cisim birinci cisimle aynı tabiatta olduğu için, cismin kendi cinsinde bitimli olduğunu söylemek doğrudur; nitekim bir düşünce başka bir düşünce ile sınırlandırılmıştır. Fakat cisim düşünce ile ve düşünce de cisimle sınırlandırılmıştır.

Tanım III

Kendiliğinden var olan ve kendisiyle tasarlanan yani her ne olursa olsun başka hiçbir fikrin yardımı olmaksızın hakkında fikir edindiğimiz şeye cevher diyorum.

Tanım IV

Cevherde onun özünü teşkil etmek üzere tasarladığımız şeye sıfat diyorum.

Tanım V

Cevherin her duygulanımına, yani kendi kendisine değil, fakat başka bir şeye var olan ve ancak bu başka şey yardımıyla tasarlanan şeye tavır diyorum.

Tanım VI

Mutlak olarak sonsuz bir varlığa, yani sıfatları sonsuz olup ezeli ve ebedi (başlangıcı ve sonu olmayan) özü bu sıfatlarından her biriyle işaret ve ifade edilmiş olan bir cevhere Tanrı diyorum.

Açıklama : Mutlak olarak sonsuz diyorum, yoksa kendi cinsinde sonsuz demiyorum. Zira yalnız kendi cinsinde sonsuz olan bir şeyde sonsuz sıfatlar reddedilebilir fakat mutlak olarak sonsuz olan için, bir özü ifade eden ve hiçbir olumsuzluğu kuşatmayan her şey kendi özüne aittir.

Tanım VII

Sırf kendi tabiatının zorunluluğu ile var olan ve etkin olmak (tesir etmek) için yalnız onunla gerektirilmiş bulunan varlığa hür diyorum. Filan tarzda değil de yalnız falan tarzda var olmak ve tesir etmek için kendisinden başka birisiyle gerektirilmiş olana zorunlu yahut daha ziyade zoraki (cebrî) diyorum.

Tanım VIII

Ezeli olan şeyin yalnızca tanımının zorunlu bir sonucu diye tasarlanması bakımından, varlığa ezellik diyorum.

Açıklama : Gerçekten böyle bir varlık, ezeli hakikat olmak bakımından şeyin özü diye tasarlanmıştır. Bundan dolayı süre ve zaman yardımıyla açıklanamaz. Hatta süre başlangıçsız ve sonsuz tasarlanmış bile olsa.

Aksiyon I

Var olan her şey, ya kendi kendisiyle veya başka bir şeyle vardır.

Aksiyon II

Başka bir deyişle tasarlanmayan bir şeyin kendisiyle tasarlanması gerekir.

Spinoza

ETİKA

Varlığın Sırrı

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Din Felsefesi
KAZANIMLAR	4. Din felsefesinin temel problemlerini açıklar.
KAYNAKLAR	Gabriel Marcel, Varlığın Sırrı

SÜREÇ

- EK-1 deki metin okutulur.
- Metin üzerinden aşağıdaki sorular yöneltilerek grup etkileşimi başlatılır.
 - Gündelik dilde inanma kavramı ne anlama gelir?
 - İnanma konusunda daha belirgin düşüncelere ulaşmak için yapılması gereken nedir?
 - En güçlü, en canlı inanç nasıl mümkün olur?
 -
- Soruların cevapları metinden hareketle verilir.
- Metin incelemesi tamamlandıktan sonra, inanan bir varlık olarak insan, Tanrı'nın varlığı, evrenin yaratılışı, vahyin imkânı, ruhun ölümsüzlüğü gibi konuların felsefi temalar olarak nasıl tartışılabileceği gösterilerek etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Varlığın Sırrı

Gündelik dilin içinde bulundurduğu belli bir karışıklığa karşı dikkatli olmalıyız. İnanma fiili, gündelik dilde en belirsiz, en kararsız bir biçimde kullanılır. O, çok basit olarak “sanıyorum, bana öyle geliyor” anlamına gelebilir. Bu kullanımında inanmak, basit olarak, “emin olmak” tan daha zayıf, daha belirsiz bir anlam ifade eder. Ancak bu alanda daha belirgin düşüncelere ulaşmak istiyorsak dikkatimizi sanmak, düşünmek anlamında inanmak üzerinde değil, güvenmek, itimat etmek anlamında inanmak üzerinde toplamalıyız. Bu konuda kredi kavramı bize yol gösterebilir. Birine kredi açmak, işte inancı inanç olarak gerçekten meydana getiren işlem, bana bu gibi gelmektedir. Şüphesiz burada iş, para dünyasında bu işlemin gösterdiği maddi cephe üzerine takılıp kalmamalıyız. Bir insana kredi açmayı kabul eden bir banka, belli bir süre içinde ve belli bir kar karşılığında kendisine tekrar döneceği ümidiyle bu insanın kullanımına belli bir para miktarını sunar. Ayrıca banka ile söz konusu insan arasında öngörülen koşullar içinde bu geri verme olayı gerçekleşmediği takdirde bankanın taahhüdünü yerine getirmeyen borçluya karşı bazı önlemler alma hakkına sahip olduğu üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

Ancak asıl anlamında inanma söz konusu olur olmaz, deyim yerindeyse, kredi açmayı bu maddi yükten kurtarmak durumundayız. Eğer ben bir şeye veya bir insana inanırsam, yani güvenirim, bu benim kendimi onun hizmetine koşmam veya onunla ilgili temel bir taahhüde girmem anlamına gelir. Bu taahhüdün konusu sadece sahip olduğum şey değil, benim kendimdir. Günümüzün felsefi diliyle bunu şöyle söyleyerek ifade etmek mümkündür. Bu inancım, emin olmada kesinlikle mevcut olmayan varoluşsal bir işaretin etkisini taşır. Kanaatimin konusu doğa, belli bir insanın değeri olsa da onun kanaat olarak benim tarafımdan bir insan hakkında taahhüde girmeye benzeyen bir şeyi içerdiği şüphesiz söylenemez. Bir kanaat sahibi olmada her şey sanki benim bir çeşit kendi üzerime kapanmış bir durumda bulunuyormuşum veya oturduğum yerden çıkmaksızın beni hiçbir taahhüt altına sokmayan bir yargıda bulunuyormuşum gibi cereyan eder. Buna ek olarak bu bakış açısından inanmanın izlemek ancak bu kelimeyi edilgen anlamda almamak koşuluyla “izlemek” olduğunu söyleyebiliriz. Burada kredi imgesini faydalı bir biçimde tamamlamak üzere işin içine katılma imgesini katabiliriz. Bir şeye inandığımda bu inanma eyleminin gerektirdiği bir iç toplanma, bir araya getirme ile ona katılırım. Bu açıdan en güçlü inancın veya en canlı inancın varlığımızın bütün güçlerini en tam olarak taahhüt altına sokan inanç olduğunu söyleyebilir.

Gabriel Marcel “Varlığın Sırrı”

Filozoflarla Röportaj

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.+40 dk.
ÜNİTE	Siyaset Felsefesi
KAZANIMLAR	2. Siyaset felsefesinin temel kavramlarını açıklar.
MATERYALLER	Örnek metinler

SÜREÇ

- Herhangi bir öğrenci gazeteci/ muhabir olarak seçilir. Bu öğrenci diğer arkadaşlarına birey, toplum, devlet, sivil toplum, egemenlik, adalet, laiklik, insan hakları gibi kavramlarla ilgili sorular sorarak bir röportaj yapar.
- Ayrıca seçilecek bir başka öğrenci, bir uzman görüşü almak adına J.J.Rousseau ile EK-1 deki metin çerçevesinde, Benedictus Spinoza ile EK-2 deki metin çerçevesinde, J.Locke ile de EK-3 teki metin çerçevesinde sanal bir röportaj yapar.
- Röportajların sonuçları öğretmen rehberliğinde değerlendirilir.
- Röportajdan çıkan sonuçlar da kullanılarak birey, toplum, sivil toplum, iktidar, yönetim, meşruiyet, egemenlik, hukuk, yasa, bürokrasi, devlet, adalet, demokrasi, laiklik, insan hakları kavramları aralarında ilişki kurularak bu kavramlar öğretmen tarafından açıklanarak etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Toplumsal Sözleşme

Grotius, bir hâlk kendini bir krala verebilir, diyor. Öyleyse Grotius'a göre, bir hâlk, kendini krala vermeden önce hâlktr. Bu verişin kendisi bile bir yurttaşlar sözleşmesidir; kamunun kararını gerektirir. Öyleyse bir hâlkın kendine bir kral seçmesini sağlayan sözleşmeyi incelemeyi incelemeyi önce, bir hâlkı hâlk yapan bağıtı incelemek yerinde olacaktır, Çünkü bağıt ister istemez kral seçiminden önce geldiğinden toplumun gerçek temelini de o oluşturur.

Gerçekten de, daha önce böyle bir sözleşme olmasaydı, seçim oy birliğiyle sonuçlanmadığı sürece azınlık için, çoğunluğun seçimine uyma zorunluluğu nasıl doğardı; başlarına efendi isteyen yüz kişinin, böyle birini hiç istemeyen on kişi adına oy verme hakkı nereden gelirdi? Oy çokluğu yasasının kendisi de bir antlaşma sonucudur ve en azından bir kez oy birliği gerektirir.

İnsanları öyle bir noktaya gelmiş varsayalım ki doğal yaşam durumunda kalıp korunmalarını güçleştiren engeller, bu durumda kalmak için her bireyin kullanabileceği güçleri, dirençleriyle alt etsinler. Böyle olunca, o ilksel durum artık süremez ve insanlar, yaşayış biçimlerini değıştirmezlerse yok olup giderler. Ve insanlar olmayan güçleri yoktan var edemeyeceklerine ve ancak var olanları bir araya getirip kullanabileceklerine göre, kendilerini korumak için yapabilecekleri tek şey, direnişini kırabilecek bir güçler toplamı oluşturmak ve bu güçleri tek bir hareket ettirici ile devreye sokup uyumlu bir biçimde çalıştırmaktır.

J.J.Rousseau

Teolojik-Politik İnceleme

...Bu nedenle, kimse dilediği gibi düşünüp yargıda bulunma özgürlüğünden istese de vazgeçemiyorsa ve tersine her insan tabiatın en üstün hakkı uyarınca düşüncelerinin efendisiyse, bundan çıkacak sonuç şu: Fikirleri bu denli çeşitli ve karşıt olan insanların yalnızca üstün gücü kullananların buyrukları doğrultusunda konuşmaları sağlanmak istenirse, hiçbir devlette, tam bir başarısızlığa yol açılmadan böyle bir şeye kalkışılmaz. Gerçekten de hâlk tabakası bir yana, en becerikli olanlar da çenelerini kapayamaz.

İnsanların ortak kusuru, gizlilik gerektiği zaman bile, düşündüklerini başkalarına açmalarıdır. Demek ki herkesin düşündüğünü söyleme ve öğretme özgürlüğünü elinden alan siyasi bütün, en şiddetli siyasi bütündür. Buna karşılık, ılımlı bir siyasi bütün, her insana söz konusu özgürlüğün tanındığı siyasi bütün olacaktır.

Kuşkusuz, yöneticiye eylemler kadar sözlerle de zarar verilebileceği inkâr edilemez. Dolayısıyla, bu özgürlüğü uyrukların elinden bütünüyle almak mümkün değilse bile, onu tümüyle tanımak da çok yıkıcıdır. Bu nedenle, şimdi şunu araştırmalıyız: Söz konusu özgürlük, devletin huzurunu ve üstün gücü kullananların hakkını tehlikeye düşürmeden, her insana nereye kadar tanınabilir ve de tanınmalıdır. XVI. bölümün başlangıcında uyardığım gibi, işin başından beri temel amacım buydu.

Yukarıda sunduğumuz kadarıyla, devletin temelleri konusunda su götürmez biçimde ortaya çıkan şu: Onun nihai amacı hükmetmek, insanlara korku salarak onları avucunun içinde tutmak ve bir başkasının hakkına tabi kılmak değildir. Tersine, devletin nihai amacı, elden geldiğince güvenlik altında yaşayabilmesi için, her insanı korkudan kurtarmaktır. Bir başka deyişle, devlet, onun var olma ve hem kendisine hem de başkasına zarar vermeden davranma tabii hakkını mümkün olan en iyi biçimde korur. Hayır diyorum: Devletin amacı insanları akıllı varlıklardan hayvanlara ya da otomatlara dönüştürmek değildir. Tersine bu amaç, zihinsel ve bedensel işlevlerini güvenlik içinde yerine getirmelerinden ibarettir. Bu amaç, insanların, kinle, öfkeyle, hilekârca rekabete girmeden ve kötü niyetli bir çatışmaya sürüklenmeden, özgür aklı kullanmalarından başka bir şey değildir. Demek ki devletin gerçek amacı özgürlüktür.

Benedictus Spinoza, Teolojik Politik İnceleme

EK-3

Siyasal Toplumun Amaçları

Doğal yaşamda insanlar daha önce söylendiği gibi çok özgür iseler, kişiler kendi fiziksel varlıklarının ve servetlerinin mutlak hâkimi iseler, en üst düzeyde olanlara eşit iseler ve kimseye tabi değil iseler; neden kendilerini özgürlüklerinden ayırsın ve bir hâkimiyetin ve diğer bir gücün kontrolüne tabi kılınsınlar? Buna çok açık bir cevap verilebilir: Her ne kadar doğal yaşamda bu tip bir hakka sahiplerse de bu hakkın kullanımı son derece şüphelidir ve sürekli bir şekilde başkalarının saldırısına açıktır. Bir kişinin olabileceği gibi herkes kral olabilir, her insan eşittir ve büyük bir kesim için katı bir adalet ve eşitlik gözlenemez. Doğal yaşamda mülkiyetin kullanımı son derece emniyetsiz ve güvensizdir. Bu durum, özgür ama sürekli tehlike ve korku ile dolu olan bu insanları vazgeçmeye istekli kılabilir ve hâlihazırda bir araya gelmiş olan bir toplumu araması ya da bu topluma katılmayı istemesi veya benim genel adıyla mülkiyet olarak adlandırdığım mallarının, özgürlüklerinin ve canlarının karşılıklı korunması için bir araya gelmeye niyetlenmesi mantık dışı değildir. Bu nedenle insanların böyle bir topluluk içinde birleşmelerinin ve kendilerini bir idare altına sokmalarının asıl ve büyük amacı mülkiyetlerini korumaktır.

İlk olarak, doğru ve yanlışın standardı olan ortak rıza tarafından kabul edilen, onaylanan, yerleşik ve bilinen kanunlar ile aralarındaki çatışmaları çözüme bağlayacak ortak tedbirlere ihtiyaç vardır. Doğal yaşam kanunları her ne kadar tüm akıllı yaratıklar için kolay anlaşılabilir ve sade ise de insanlar çıkarları nedeniyle ön yargılı ve ilgisiz olduklarından onun belirli durumlara uygulanmasında zorlayıcı bir kanun olmasına izin verme eğiliminde değillerdir.

İkinci olarak, doğal yaşamda mevcut kanuna göre bütün farklılıkları tespit edecek bir otorite ile birlikte bilinen ve tarafsız bir hâkime gereksinim vardır. Doğal kanunların hem uygulayıcısı hem de yargıcı olan doğal yaşamdaki herkes kanunları kendisine yontar, kin ve ihtiras onları kanunları uygulamaktan uzaklaştırır ve ilgisizlik ve ihmalle birlikte kendi davalarında ateşli olmaları onları diğer insanların davalarından vazgeçirir.

Üçüncü olarak, doğal yaşamda haklı olduğunda hükmün desteklenmesi ve uygulanması için güce ihtiyaç duyulur. Haksızlık yapmakla suçlanan herhangi bir kişi kendi haksızlığını güç kullanarak doğru kılabilirdiği sürece nadiren başarısız olacaktır. Bu tip direnmeler çoğu kez cezalandırmayı tehlikeli bir hâle getirir ve sıklıkla cezalandırma çabasına girişenler için zararlı olur.

Bu nedenle insanoğlu, doğal yaşamdaki bütün imtiyazlarına rağmen, hla aynı kötü koşullar içinde olsa da hızla bir toplumun içine sürüklenecektir. Bu nedenle zaman geçtikçe nadiren doğal yaşamda yaşamaya devam eden insanlara rastlayacağız. Herkesin diğerlerinin haklarını ihlal edeni cezalandırabildiği ve düzensiz ve belirsiz bir gücün kullanımına maruz kaldığı rahatsız edici durum, insanları iktidarın mevcut kanunları altına sığınmaya zorlar ve insanlar orada mülkiyetlerini korumaya çabalarlar. Bu amaç için yetkilendirilenlerin ya da herkesin, toplum tarafından oluşturulan kurallarla kendi aralarından bu iş için atanarak tek başına verilen cezanın uygulayıcısı olma gücünden gönüllü olarak vazgeçmesini sağlayan bu konu üzerinde anlaşılabilir. Bunda orijinal haklara sahibiz ve devleti ve toplumu olduğu kadar yasama ve yürütme gücünü de meydana çıkarabiliriz.

J. Locke

John Locke'dan Adam Smith'e, Voltaire'den Lord Acton'a, zgrlk Yazıları

Proje Çalışması

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.+40 dk.
ÜNİTE	Bilim Felsefesi
KAZANIMLAR	2. Felsefe ve bilim arasındaki ilişkiyi değerlendirir.
KAYNAKLAR	İnternet, kütüphane, konu alanı uzmanları.

SÜREC

- Öğrencilere ünite başında felsefe ve bilim arasındaki ilişkiyi inceleme ve araştırmaları için proje ödevi verilir.
- Öğrencilerin projeyi hazırlamaları için ekteki form öğrencilere dağıtılır.
- Sınıfta hazırlanan projelerden rastgele seçilen öğrenciler sunumlarını yaparlar.
- Felsefe ve bilimin benzer ve farklı yanları tartışılır.
- Öğrenciler tarafından hazırlanmış proje ödevleri, proje değerlendirme ölçeği ile değerlendirilir.

Proje Hazırlama Yönergesi

Ders	Felsefe
Sınıf Düzeyi	11
Ünite Adı	Bilim Felsefesi
Beklenen Performans	Araştırma, karşılaştırma, tartışma, örneklendirme, yorumlama, dili etkili ve güzel kullanma,
Süre	3 hafta
Puanlama Yöntemi	Dereceli Puanlama Anahtarı
Proje Konusu	
Sizden felsefe ile bilimi; konu, amaç ve yöntem bakımından karşılaştırarak sınıfta sözel veya görsel sunum yapmanız beklenmektedir.	
Proje Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar	
<ol style="list-style-type: none">1. Projenizi zamanında teslim edecek şekilde bir çalışma planı hazırlamalı ve bunu öğretmeniniz ile paylaşmalısınız.2. Konuya ilişkin yararlanabileceğiniz kaynak ve materyalleri belirlemelisiniz. Araştırmanızda kitap, dergi, İnternet vb. kaynaklardan yararlanabilirsiniz.3. Felsefe ile bilimin benzer ve farklı yanlarını araştırmalısınız.4. Araştırma sonuçlarınızı amaç, konu, yöntem açısından felsefe ve bilim ile karşılaştırınız.5. Araştırmalarınızı zamanında tamamlayacak ve okulda sunum düzenleyebilecek şekilde planlamalısınız.6. Araştırma sonucunda tespit ettiğiniz sorunların çözümlerine yönelik önerilerinizi bildiri hâline dönüştürmelisiniz.7. Sunuda yer vereceğiniz belge ve bilgileri kaynakça bölümünde belirtiniz.8. Yaptığınız çalışmayı okuldaki arkadaşlarınıza iki saat içerisinde aktarmalısınız.9. Hazırlıklarınızı sunum zamanı olan .../.../20... tarihine kadar bitirmelisiniz.10. Sunu sonunda hazırladığınız raporu ders öğretmenine sunmalısınız.	

PROJE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Projenin Adı :

Öğrencinin Adı ve Soyadı :

Sınıfı-No :

ÖLÇÜTLER	DERECELER				
	Çok iyi	İyi	Orta	Geçer	Yetersiz
	5	4	3	2	1
I. PROJE HAZIRLAMA SÜRECİ					
Projenin amacını belirleme					
Projeye uygun çalışma planı yapma					
Grup içinde görev dağılımı yapma					
İhtiyaçları belirleme					
Farklı kaynaklardan bilgi toplama					
Projeyi plana göre gerçekleştirme					
TOPLAM					
II. PROJENİN İÇERİĞİ					
Türkçeyi doğru ve etkili kullanma					
Bilgilerin doğruluğu					
Toplanan bilgilerin analiz edilmesi					
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma					
Toplanan bilgileri düzenleme					
Kritik düşünme becerisini gösterme					
TOPLAM					
III. SUNU YAPMA					
Türkçeyi doğru ve etkili konuşma					
Sorulara cevap verebilme					
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma					
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme					
Sunuda akıcı bir dil ve beden dilini kullanma					
Verilen sürede sunuyu yapma					
Sunum sırasındaki öz güvene sahip olma					
Severek sunu yapma					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

Öğretmenin yorumu:.....

Bilimin özellikleri

DERS	Felsefe
SINIF	11
SÜRE	40 dk.
ÜNİTE	Bilim felsefesi
KAZANIMLAR	5. Bilimsel yöntem hakkında bilgi sahibi olur.
KAYNAKLAR	Louis Liard'dan aktaran Armand Cuvillier, Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler

SÜREÇ

- EK-1' deki metin okutulur.
- Metin üzerinden aşağıdaki sorular yöneltilerek grup etkileşimi başlatılır.
 - Bilimsel yasa nedir?
 - Bilimsel yöntemin amacı nedir?
 - Bildiğimiz, yaşadığımız ve istediğimiz şeyler üzerine düşünmeyi sağlayan bilgi türü hangisidir?

Öğrencilerin sorulara verdiği cevaplar metinle ilişkilendirilerek yapılandırılır.

Metin incelemesi tamamlandıktan sonra, klasik görüş açısından bilim ve bilimsel bilginin özelliklerine değinilir. Bilimsel yöntemin özellikleri; hipotez, tümdengelim, deney, hipotezin test edilmesi, teori, yasa, betimleme, açıklama, öndeyi vb. kavramlar çerçevesinde ele alınarak etkinlik sonlandırılır.

EK-1

Bilimin Özellikleri

Bilim, olayları yasalarla açıklamayı istemektedir ve bu yasalar olayları kendi aralarında birbirlerine bağlayan değişmez ilişkilerdir. Bu şekilde tanımlanan bilimin özellikleri nelerdir? Bu soruyu yanıtlamak için, özellikle bir grup olayı ve onları açıklayan yasayı ele alalım ve inceleyelim.

Parmaklarım arasında tuttuğum taşı bırakıyorum; taş düşüyor, aynı şekilde bir metal parçasını ve bir ağaç parçasını bırakıyorum, düşüyorlar; suyla dolu bir tası boşaltıyorum, sıvı akıyor. Havada bir kuşun parçası ve bir mantar topu eşit olmayan hızlarla düşüyorlar; boşlukta ise aynı hızla düşüyorlar. Kutupta, ekvator, kutup ve ekvator arasında, düşen cisimlerin çizgisi dingin suların yüzeyine diktir ve bu çizgi uzatılırsa dünyanın merkezine rastlar. Serbestçe düşen bir cisim birbirini izleyen eşit zamanlarda üç kez, dokuz kat daha büyük uzamları kat eder. İşte olaylar işte yasa: Tüm cisimler, düşüşün başlangıcından itibaren geçen zamanlara orantılı olarak artan hızlarla dünyanın merkezine doğru düşerler.

Çıkış noktasını ve sonunu işaret ettiğimiz işlem neyle belirlenmiştir? İlk sırada olayların, onları yöneten ve açıklayan yasaya geçişi, birleşimin yalına indirgenmesidir. Olayları ele alalım, hiçbir şey daha çeşitli değildi. Deneyi, katı cisimlerle (bir taş, demir, kurşun, ağaç vb. parçası ile), sıvı cisimlerle yaptım; gazların da yerçekiminin etkisine tabi olduğunu saptadım. Deneyi değişik yerlerde, çeşitli yoğunlaşma derecelerindeki atmosferde, yoğunluğu azaltılmış havada aletlerimizin elde edebildiği en az eksik boşlukta yaptım. Değişik bölgelerde, kutbun yakınında, uzağında, yerkürenin taban tabana zıt iki noktasında bu deneyi yaptım. Bunu, farklı yüksekliklerde, ovada, dağlarda yaptım. Ne kadar farklı olurlarsa olsunlar tüm bu durumlarda, ortak bir unsur olan, başlangıçtan itibaren geçen zamana orantılı bir hızda, dünyanın merkezine düşüşü buldum. Bunları yöneten yasayı düşünmek için olayları düşünmeyi bıraktığım zaman, ortak özelliği yakalamak için tüm koşulları, tikel ve özel tüm farklılıkları göz ardı ettim.

Birleşikten yalına bu geçiş aynı zamanda özelin genele indirgenmesidir. Özelin genele bu indirgenmesi aynı zamanda olumsuzdan zorunluluğa bir geçiştir. Bıraktığım bu taş normale göre düşer, düşüşünün hızı zamana orantılı olarak artar; bunlar olgulardır. Ama hiçbir şey bana, havada asılı kalamayacağını veya düşerken şu veya bu eğriyi çizeceğini veya tek biçim bir hareketle düşeceğini garanti etmez. Yasaya sahip olduğum şimdi, olay ve çeşitli koşulları

bana zorunlu bir nitelikte görünmektedirler; zihnim, olanın zıddının oluşmasının düşünülmesine karşı koyar. Yasası bilinen bir olayın oluşumu, bu yasaya göre gereklidir.

Louis Liard

Aktaran :Armand Cuvillier

Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler

15. KAYNAKÇA

- Ajdukiewicz, Kazimierz. Temel Kavramlar Ve Kuramlar, çev. Ahmet Cevizci Gündoğan Yayınları, 1994.
- Akarsu, Bedia. Çağdaş Felsefe, İnkılap Yayınları, İstanbul 1994.
- Akarsu, Bedia. Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 1979.
- Altıok, Fusun. Türkiye’de Felsefe Eğitimi, Felsefe Kurumu Seminerleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977.
- Aristoteles. Doğa Bilimleri Üzerine, çev. Elif Günçe, Morpa Kültür Yayınları, 2003.
- Arslan, Ahmet. Felsefeye Giriş, Adres Yayınları, 2005.
- Baykul, Yaşar. İlköğretimde Ölçme Ve Değerlendirme, M.E.B. Yayınları, 1999.
- Bochenski, Joseph Maria, Felsefece Düşünmenin Yolları, Çeviren: Kurtuluş Dinçer, Bilim ve Sanat, Ankara, 2005.
- Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayını, İstanbul 2000.
- Çotuksöken, Betül, Felsefi Söylem Nedir? İnkılap Yayınları, İstanbul 2000.
- Çotuksöken, Betül, Kavramlara Felsefe İle Bakmak, İnsancıl Yayınları, İstanbul 1998.
- Çubukcu, İbrahim. Agâh, Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri, AÜİF Yayınları 1986.
- Cuvillier, Armand, Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler Derleme, çev. Mehmet Mukadder Yakupoğlu, Doruk Yayınları, Ankara 2008-2.
- Demirel, Özcan, Öğretme Sanatı, Pagem Yayınları, 2006.
- Descartes, Rene, Felsefenin İlkeleri, çev. Mesut Aşkın, Say Yayıncılık, 1997.
- Descartes, Rene, Metafizik Düşünceler, çev. M. Karasan, 1962, İstanbul: MEB.
- Eflatun, Büyük Klasikler, Hürriyet Yayınları, 1975.
- Einstein, Albert, İzafiyet Teorisi, Say Yayınları, çev. Gülen Aktaş, İstanbul 1995.
- Farabi, El-Medinetü’l Fazıla Çeviren: Nafiz Danışman MEB, Ankara 2001.
- Gökberk, Macit, Felsefe Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1966.
- Gürsoy, Kenan, Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler, Akçağ Yayınları Ankara-1988.
- Horner ,Chris, Westacott ,Emrys, Felsefe Aracılığıyla Düşünme, çev. Ahmet Arslan Phoenix Yayınları, Ankara 2001.
- Hume, David, İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma, çev. Oruç Arıoba, Hacettepe Üniversitesi Yayınları; Ankara, 1976.

- Jaspers, Karl, Felsefe Nedir?, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, Say Yayıncılık, 1997.
- John Locke'dan Adam Smith'e, Voltaire'den Lord Acton'a, Özgürlük Yazıları, Derleyen: Aktan, C. Can, İstiklal Y. Vural, Çizgi Kitabevi, 2003.
- Kafadar, Osman, Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi, İstanbul, 2000.
- Kant, Immanuel, Pratik Aklın Eleştirisi, çev. İ. Kuçuradi- F. Akatlı, Hacettepe Yayınları Ankara, 1980.
- Kaynardağ, Arslan, Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe, T.C.Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitaplığı; Ankara,2002.
- Keklik, Nihat, Felsefenin İlkeleri ,Doğuş Yayınları, 1982.
- Keklik, Nihat, Filozofun Özellikleri, Köprü Yayıncılık, 2001.
- Kuçuradi , İoanna, Yüzyılımızda İnsan Felsefesi Takiyettin Mengüşoğlu'nun Anısına Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Marcel, Gabriel, Varlık Sırrı (Mystery of Being), St. Augustine's Pres, Indiana, 2001.
- Mengüşoğlu, Takiyettin, Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.
- Nietzsche. Friedrich, Tarih Üzerine,çev. Can Alkor, Say Yayınları, İstanbul1997.
- Öner, Necati, Felsefe Yolunda Düşünceler, MEB Yayınları, 1995.
- Özçelik, Durmuş Ali, Ölçme Ve Değerlendirme. Ösym Yayınları (3. Basım). Ankara, 1998.
- Rousseau, Jean Jacques, Toplum Sözleşmesi Çeviren: Alpagut Erenuluğ, Öteki Yayınevi, Şubat 1999.
- Ruacan, Şevket, Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik İlkeler.
<http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvv/tip//sempozyum1/sruacan2.pdf> 06.08.2009.
- Spinoza, Benedictus, Etika, Çeviren: Hilmi Ziya Ülken ,Dost yayınları Şubat 2005.
- Spinoza, Benedictus, Teolojik Politik inceleme, Çeviren: Cemal Bali Akal ve Reyda Ergin, Dost Yayınları, Eylül 2008.
- Sponville, Andre Comte, Felsefeyi Takdimimdir, Altın Kitaplar Ocak 2006.
- Tepe, Harun, Felsefede Doğruluk ve Hakikat, İmge Yayınları, Ankara 2003.
- Tozlu, Necmettin, Eğitim Felsefesi, MEB Yayınları, Ankara, 1997.
- Uygur, Nermi, Felsefenin çağrısı, İ.Ü Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul,1971.
- Weber, Alfred, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, 1964.